

Beter buiten spelen!

Master Sen cluster 4
Onderzoeksverslag juni 2011
Naam: Chantal Billekens
Studentnummer: 2015753
Begeleider: Karel Smeets

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Introductie	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en onderzoeksvragen	8
1.1. Aanleiding	8
1.2. Probleemverkenning	8
1.2.1. Probleemverkenning vanuit de praktijk	8
1.2.2. Probleemverkenning vanuit de literatuur	10
1.3. Aannames	10
1.4. Doelstelling	11
1.5. Onderzoeksvraag en deelvragen	12
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	12
2.1. Wat is autisme?	11
2.2. Verduidelijking voor leerlingen met ASS	13
2.2.1. Welke vormen van verduidelijking zijn er t.a.v. de pauzes?	14
2.3. De ideale speelplaats	16
2.3.1. Regels en afspraken	16
2.3.2. Het schoolplein onder de loep	17
2.3.3. Verbetering van de inrichting	18
2.3.4. De rol van de leerkracht	19
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	20
3.1. De opbouw van het onderzoek	20
3.2. Onderzoeksstrategie	20
3.3. Onderzoekseenheden	21
3.4. Onderzoeksmethode	22
3.5. Onderzoeksinstrumenten	23
3.6. Validiteit en betrouwbaarheid	24
3.7. Ethische aspecten	25
3.8. Data-analyse	25
Hoofdstuk 4: Uitkomsten data-analyse	26
4.1. Uitkomsten data-analyse deelvraag 1	26
4.2. Uitkomsten data-analyse: deelvraag 2	30
4.3. Uitkomsten data-analyse: deelvraag 3	34
Hoofdstuk 5: Conclusies, discussie en aanbevelingen	37
5.1. Conclusies	37
5.2. Conclusies gekoppeld aan de theorie	40
5.3. Discussie	43
5.4. Aanbevelingen	44
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	46
6.1. Reflectie op het onderzoek	46
6.2. Reflectie op mijn persoonlijke ontwikkeling	48
Literatuurlijst	50
Bijlage 1: foto's speelplaats	51

Bijlage 2: regels en afspraken	56
Bijlage 3: Conflicten meetmoment 1	60
Bijlage 4: Conflicten meetmoment 2	63
Bijlage 5: “De top van de piramide”	64

Samenvatting

Op SO het Poortje, te Venlo werken wij dagelijks met kinderen die een Autisme Spectrum Stoornis hebben. Deze kinderen hebben veel verduidelijking nodig omdat ze de wereld om hen heen onvoldoende overzien. In de klassensituatie zorgen wij voor verduidelijking middels picto's, regels, afspraken en communicatie aangepast op het niveau van de kinderen. Echter lopen we er tegenaan dat de verduidelijking tijdens de pauzes niet voldoende is voor alle kinderen en er regelmatig conflicten plaats vinden.

Het doel van mijn onderzoek is om verduidelijking te bieden tijdens de pauzes, zodat het aantal conflicten mogelijk afneemt.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Op welke manier kan ik de pauzes voor leerlingen met een autisme spectrum stoornis (ASS) verduidelijken, zodat het aantal conflicten afneemt?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik mezelf eerst verdiept in de literatuur. Ik heb beschreven wat autisme is, welke verduidelijking belangrijk is voor kinderen met ASS ten aanzien van de pauzes en ik heb beschreven wat de ideale speelplaats is volgens de theorie.

Vervolgens heb ik onderzoek gedaan naar de verduidelijking die geboden wordt bij ons op school. Dit heb ik allereerst gedaan door foto's te maken van de huidige speelplaats en deze vervolgens te analyseren. Daarna heb ik een aantal pauzes geobserveerd middels een videocamera. Deze observaties heb ik geanalyseerd en een interventie toegepast. Na het toepassen van de interventie heb ik wederom de pauzes geobserveerd middels een videocamera en ook deze observaties heb ik geanalyseerd.

De conclusies uit mijn onderzoek

De speelplaatsen bij ons op school bieden al enige verduidelijking door de inrichting en door de groepsmedewerkers die tijdens de pauzes surveilleren. Echter is de verduidelijking voor het toepassen van de interventie niet voldoende voor alle leerlingen van unit 3. Een klein groepje leerlingen van unit 3 komt regelmatig in

conflict tijdens de pauzes. Er waren regels en afspraken, dit waren mondelinge regels en afspraken, die niet duidelijk terug te vinden waren op papier. Niet alle collega's hanteerden dezelfde regels, afspraken en consequenties. Dit heeft mogelijk voor verwarring gezorgd bij kinderen. Als verduidelijking heb ik alle regels en afspraken uitgewerkt op papier, zodat iedereen de regels en afspraken bij de hand heeft en weet wat de consequentie is wanneer kinderen zich niet aan de regels en afspraken houden. Dit biedt duidelijkheid, zowel voor de groepsmedewerkers als de leerlingen.

We hebben de regels en afspraken nog eens onder de loep genomen en zitten nu op 1 lijn betreffende de regels en afspraken.

Er is afgesproken met collega's en kinderen dat kinderen zelf ideeën mogen aandragen voor de pauzemomenten en zelf materialen mee mogen nemen van thuis. Hierdoor vinden er meer activiteiten plaats, kinderen zijn betrokken bij de activiteiten en zijn actiever tijdens de pauzes.

Na het toepassen van deze interventies heb ik wederom een aantal pauzes geobserveerd. Hieruit is gebleken dat het aantal conflicten is afgenomen.

Dit is een mooie conclusie, al ben ik wel van mening dat we als unit in de toekomst tijd moeten blijven besteden aan de invulling van de pauzes. Ook zullen we actief moeten deelnemen als groepsmedewerkers om er voor te zorgen dat kinderen met plezier buiten kunnen spelen.

Introductie

Persoonlijke intro

In 2006 ben ik afgestudeerd aan de Pabo te Venlo. Ik had op dat moment nog geen ervaring in het speciaal onderwijs, wel had ik veel interesse in het werken met 'speciale kinderen'. Het leek me een uitdaging om deze leerlingen te begeleiden en iets te leren. Ik ben na de pabo gestart met de voltijd opleiding Gespecialiseerd groepsleerkracht aan de Fontys OSO, te Eindhoven. Ik heb toen een jaar stage gelopen op een SBO-school in Helden. Gedurende dat jaar heb ik veel ervaring opgedaan met leerlingen in het speciaal onderwijs, en is mijn interesse alleen maar gegroeid. Na deze opleiding ben ik gaan werken op Onderwijsexpertise gedrag SO het Poortje, te Venlo.

Het Poortje is een expertise-school voor Cluster-IV-leerlingen. De school is uitgegroeid tot een expertisecentrum, waarin aan ruim 150 leerlingen in de leeftijd van 6 tot 13 jaar onderwijs op maat wordt geleverd.

Er wordt les gegeven aan leerlingen met een specifieke vraagstelling, te weten leerlingen met internaliserende problematiek, moeilijk lerende leerlingen en leerlingen met een Autisme Spectrum Stoornis.

Als school voor speciaal onderwijs heeft het Poortje de opdracht om onderwijs en zorg te bieden aan leerlingen, die zodanig structureel in conflict leven met hun omgeving, dat de deskundigheid en mogelijkheden in het overige onderwijs ontoereikend zijn om de onderwijsdoelen voor hen te kunnen realiseren. Dit heeft bij onze leerlingen onder meer geleid tot weinig zelfvertrouwen, een gering vertrouwen of zelfs wantrouwen in de ander en tot weinig effectieve manieren om relaties aan te gaan.

De onderzoekscontext

Mijn onderzoek gaat over het bieden van verduidelijking tijdens de pauzes.

De verduidelijking die geboden wordt is op een aantal fronten, zoals de pauzes nog niet voldoende. Er ontstaan veel conflicten bij een aantal kinderen. De verduidelijking die geboden wordt, gebeurt door de leerkracht i.p.v. een systeem waardoor leerlingen zelfstandig kunnen functioneren. Tijdens de pauzes zijn er meer

volwassenen buiten en zullen de leerlingen ook aanwijzingen moeten opvolgen van anderen. Dit is erg moeilijk voor een aantal leerlingen.

Het onderzoek speelt zich af in het Kraaiennest, dit is een groep met bovenbouwleerlingen van 10, 11 en 12 jaar oud. Dit zijn leerlingen met een ASS-stoornis, leerproblemen, internaliserende problematiek. In dit onderzoek ga ik me richten op leerlingen met een ASS-stoornis, ongeveer 80% van onze leerlingen.

Persoonlijke motivatie

Ik heb voor dit onderwerp gekozen omdat het een alledaags probleem is. Bijna dagelijks ontstaan er tijdens de pauzes bij een aantal leerlingen conflicten. Hierdoor ontstaat er onrust tijdens en na de pauzes. Deze leerlingen hebben veel begeleiding nodig bij het oplossen van de conflicten. Ik mis vaak de ruimte om dit op een goede manier op te lossen tijdens of na de pauzes. Tevens gaat het ten koste van de overige leerlingen, waar ik nauwelijks aandacht aan kan besteden tijdens de pauze. De leerlingen hebben een negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen. Ze bouwen veel stress op voor en tijdens de pauze omdat ze van te voren al denken dat het mis zal gaan. Ik wil met dit onderzoek bereiken dat de leerlingen zelfstandiger de pauzes doorkomen en dat het aantal conflicten afneemt.

Hoofdstuk 1 Aanleiding van het onderzoek en de onderzoeksvragen

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Wij werken dagelijks met leerlingen die een Autisme Spectrum Stoornis hebben. Deze leerlingen hebben veel verduidelijking nodig omdat ze de wereld onvoldoende overzien. Ze zien vaak geen samenhang, verbanden of patronen. In de klassensituatie zorgen wij voor verduidelijking middels picto's, regels en afspraken en communicatie. Echter loop ik er tegenaan dat de verduidelijking tijdens de pauzes niet voldoende is en er regelmatig conflicten plaats vinden. Een vrije situatie zoals een pauze is ongestructureerd. Het is voor ASS leerlingen een onveilige situatie doordat ze niet precies weten wat er gaat gebeuren. We hebben 2 speelplaatsen, een aantal leerlingen missen de nabijheid van de vaste leerkracht tijdens het buiten spelen, wanneer ze aan een andere kant spelen als de eigen leerkracht is. We hebben wel regels en afspraken voor het buiten spelen, maar een aantal leerlingen heeft zich deze regels en afspraken (nog) niet eigen gemaakt.

1.2.Probleemverkenning

1.2.1.Probleemverkenning vanuit de praktijk

Op het Poortje blijven de leerlingen tussen de middag op school. Op maandag, dinsdag en donderdag zijn er 2 pauzemomenten. Op woensdag en vrijdag is er 1 pauzemoment.

We hebben 2 speelplaatsen. De leerlingen kiezen voordat ze naar buiten gaan waar ze gaan spelen, ze mogen tijdens de pauze niet van speelplaats wisselen. Op iedere speelplaats zijn activiteiten waaruit de kinderen kunnen kiezen: voetbal, skelters, klimrek. Daar hebben we ook afspraken over gemaakt. Deze afspraken worden dagelijks herhaald. Voor een aantal leerlingen is de verduidelijking die wij bieden tijdens de pauzes niet voldoende. Deze leerlingen hebben voortdurend sturing nodig van de leerkracht om de pauze door te komen. Op het moment dat de leerkracht geen sturing biedt, ontstaan er conflicten. Een aantal leerlingen hebben zich de regels en afspraken met betrekking tot het buiten spelen (nog) niet eigen gemaakt. De pauze is een vrij, vaak onvoorspelbaar moment waar veel prikkels zijn. Leerlingen

weten niet precies wat er gaat gebeuren. Ze hebben vaak moeite om op een goede manier met elkaar om te gaan. Ze kunnen zich niet inleven in een ander.

Gekeken naar de huidige speelplaats is de speelplaats overzichtelijk. We hebben 2 speelplaatsen waar we gebruik van maken. Er zijn vaste plekken voor bepaalde activiteiten: er is een voetbalveldje, er zijn klimtoestellen, er staan verschillende bankjes waar leerlingen rustig kunnen zitten, tevens is er een plek waar leerlingen kunnen skelteren en skaten.

De materialen staan op een vaste plek.

De functie van de plekken en de materialen worden echter niet gevisualiseerd.

Verduidelijking in tijd:

We werken op school met een dagrooster, dit is gevisualiseerd met plaatjes, tevens staat de tijd vermeld wanneer een activiteit begint en eindigt.

Op het moment dat de pauze begint komen de leerlingen in de rij staan en stuurt de leerkracht de leerlingen naar buiten. Als de pauze voorbij is roepen we dat het tijd is om naar binnen te gaan en gaan de leerlingen in de rij staan. Als iedereen er is lopen we naar binnen.

Verduidelijking in activiteit:

Wanneer leerlingen bij ons op school willen voetballen kunnen ze dit aangeven, dit wordt genoteerd in de voetbalklapper. De overige activiteiten worden niet van tevoren gekozen. Wel kiezen leerlingen van tevoren op welke speelplaats ze willen spelen, gedurende de pauze wordt er niet gewisseld van speelplaats.

De rol van de leerkracht:

In de huidige situatie gaan alle groepsmedewerkers tijdens de pauzes mee naar buiten om toezicht te houden. Dit biedt leerlingen veiligheid als ze weten dat hun eigen leerkracht buiten is. Wij verdelen ons over de 2 speelplaatsen.

We observeren tijdens het buiten spelen, echter zou dit nog beter kunnen.

Groepsmedewerkers gaan bij elkaar staan en gaan in gesprek met elkaar, hierdoor wordt er niet altijd doelgericht geobserveerd. Tijdens conflictsituaties is er altijd een groepsmedewerker bij om te helpen. We proberen de leerlingen er zelfstandig uit te laten komen, echter voor een aantal van onze leerlingen zal dit altijd moeilijk blijven.

De materialen die worden aangeboden zijn niet altijd uitdagend. Er is een groep leerlingen die zich snel vervelen en hierdoor in conflict komen. Tevens kunnen wij als

groepsmedewerkers nog een actievere rol aannemen tijdens het buiten spel. Het blijft nu veelal bij observeren. We doen weinig voor en spelen weinig mee. We tonen weinig belangstelling voor het spel van de leerlingen.

1.2.2. Probleemverkenning vanuit de literatuur

Kinderen met autisme zijn afhankelijk van structuur. Het is de bedoeling dat de omgeving structuur voor het kind aanbrengt, daar waar nodig. Het gaat er om dat de structuur een hulpmiddel is om weer een stap zelfstandiger te worden.

Op de manier zoals de pauzes nu verduidelijkt worden zijn de kinderen afhankelijk van personen die zeggen wat het kind moet doen. De opdracht kan op deze manier onverwachts komen en weerstand oproepen.

Voor iedereen met autisme die op enig moment niet weet wat er het volgende moment staat te gebeuren, is het leven vol onsamenhangende en onvoorspelbare gebeurtenissen. Een gevoel van onveiligheid is het gevolg. (Vermeulen & Vermeulen, 2006)

Zich sociaal gedragen is voor een kind met autisme het moeilijkste dat er is. Door zijn gebrek aan inlevingsvermogen heeft hij er vaak moeite mee om met andere mensen om te gaan. Vooral tussen leeftijdsgenootjes ontstaan er veel problemen, meestal in vrije situaties (bijvoorbeeld buiten spelen).

1.3. Aannames

Ik veronderstel dat de verduidelijking die wij bieden tijdens de pauzes nog niet voldoende is. Er zijn een aantal leerlingen die het erg moeilijk hebben tijdens de pauzes. Zij hebben voortdurend sturing nodig van een volwassene, vaak de eigen leerkracht. Wanneer er geen sturing wordt geboden ontstaan er conflicten.

Wij hebben regels en afspraken gemaakt met de leerlingen die betrekking hebben op de pauzes. Deze regels en afspraken hebben we niet visueel gemaakt voor de leerlingen. Hierdoor is de verduidelijking afhankelijk van de leerkracht i.p.v. een systeem waardoor leerlingen zelfstandig kunnen functioneren. Dit is mogelijk een reden waarom een aantal leerlingen zich de regels en afspraken nog niet eigen

hebben gemaakt.

De pauzes zijn vaak onvoorspelbaar. Een pauze bestaat vaak uit niet concreet ingevulde tijd. Niet ingevulde tijd is kliertijd (De Bruin, 2004).

1.4. Doelstelling van het onderzoek

Door dit onderzoek wil ik bereiken dat leerlingen met ASS met behulp van de verduidelijking minder afhankelijk zijn van de sturing van de leerkracht tijdens de pauzes. Tevens wil ik bereiken dat er minder conflicten voorkomen bij leerlingen met ASS.

1.5. Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag

Op welke manier kan ik de pauzes voor leerlingen met ASS verduidelijken, zodat het aantal conflicten afneemt?

Deelvragen

Deelvraag 1

Wat doen we aan verduidelijking?

1a. Wat doen we aan verduidelijking op meetmoment 1?

1b. Interventie: Welke verbeteringen passen we toe op grond van de analyse wat we al goed doen en nog beter kunnen doen?

Deelvraag 2

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 1?

2a. Hoeveel conflicten vinden er plaats op meetmoment 1?

2b. Wat is de aard van de conflicten op meetmoment 1?

Deelvraag 3

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 2 na toepassing van de interventie?

3a. Hoeveel conflicten vinden er plaats op meetmoment 2?

3b. Wat is de aard van de conflicten op meetmoment 2?

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk ga ik de theorie beschrijven die van belang is bij mijn onderzoek.

2.1. Wat is autisme?

Autisme is een pervasieve ontwikkelingsstoornis. Pervasief wil zeggen 'allesdoordringend'. Als iemand een autistische stoornis heeft, heeft dat invloed op zijn gehele ontwikkeling. Autisme kenmerkt zich door een kwalitatieve stoornis in de communicatieve vaardigheden, de sociale interactie en de verbeelding. Achter de zeer uiteenlopende gedragingen bij mensen met autisme schuilt een cognitieve stoornis. (Degrieck, 2004)

Mensen met autisme nemen op een andere, gefragmenteerde wijze waar. Deze andere manier van waarnemen is de kern waar autisme om draait.

Doordat mensen met autisme de wereld anders waarnemen, denken ze ook anders. Er zijn drie cognitieve theorieën over het denken, die voor een groot deel de gedragingen verklaren, die mensen met autisme laten zien.

In de literatuur spreekt men over het volgende:

- *Centrale coherentie (Baron & Cohen, 1997)*. Mensen met autisme hebben moeite om de omgeving als één geheel te zien en er de juiste betekenis aan te geven. Mensen met autisme zien vaak geen samenhang. Hierdoor kunnen ze snel het overzicht verliezen en in paniek raken. (de Bruin, 2004)
- *Executieve functies (Ozonoff, 1995)*. Het kind heeft moeite om taken te plannen, te organiseren en uit te voeren. Nieuwe vaardigheden aanleren gaat moeizaam. Ze weten vaak niet welke taken er na elkaar komen en hoe ze dat moeten aanpakken. (de Bruin, 2004)
- *Theory of mind (Frith, 1996)* Het kind heeft moeite met het inleven in de gevoelens en gedachten van anderen. Het kind kan alleen vanuit zichzelf denken. Zij kunnen niet begrijpen dat een ander de werkelijkheid anders zou kunnen waarnemen dan zij zelf doen. Het kind begrijpt het gedrag en de emoties van de ander niet. Ook heeft het kind moeite om zijn eigen innerlijk te begrijpen en verwoorden. (de Bruin, 2004)

Het is belangrijk om als leerkracht/groepsmedewerker je te verdiepen in de kenmerken van kinderen met autisme. De Bruin (2004) heeft het over het kijken met een 'autibril'. Hierdoor kun je je beter inleven in het kind met ASS. Je ziet wat het kind nodig heeft van jou. Dat is, dat je samenhang aanbrengt. Hoe duidelijker en voorspelbaarder de omgeving van het kind wordt, des te minder voelt het kind zich beperkt.

2.2. Verduidelijking voor leerlingen met ASS

Kinderen met autisme ontwikkelen zich anders en gedragen zich anders omdat ze de wereld om hen heen anders waarnemen, anders begrijpen en anders ervaren. Vanwege hun contextblindheid hebben ze grote moeite met betekenisverlening. De wereld is voor hen daarom vaak onbegrijpelijk, onoverzichtelijk, onvoorspelbaar en dus ook bedreigend en onveilig. Kinderen met ASS rekenen erop dat de omgeving duidelijk, voorspelbaar en helder is en dat de volwassenen om hem heen samenhang aanbrengen die het kind zelf niet kan zien. Verduidelijking is het sleutelwoord in het aanpassen van de omgeving. Dikwijls is te lezen dat kinderen structuur nodig hebben of een gestructureerde opvoeding. We kiezen evenwel het woord verheldering of verduidelijking boven het vaker genoemde structuur, omdat daarbij veel beter de specifieke nood van kinderen met autisme wordt weergegeven. Bovendien wordt hiermee het misverstand vermeden dat zegt dat je met autistische kinderen het best alles op hetzelfde moment, op dezelfde plaats en in dezelfde volgorde doet. Wat we bedoelen met verduidelijking is dat voorwerpen, situaties, personen en handelingen zo duidelijk worden gemaakt dat kinderen met ASS moeiteloos zijn weg kan vinden in dagelijkse situaties en activiteiten. Verduidelijken betekent dat je die zaken die kinderen met ASS niet, moeilijk of anders begrijpen, gaat verduidelijken via concrete communicatie. Hun wordt duidelijk gemaakt wat de verwachtingen zijn, hoe de dag ingedeeld is en hoe lang een activiteit moet duren, hoeveel taakjes je moet doen, wat de regels zijn in een situatie en welke consequenties er volgen op regelovertreding. Ook wordt duidelijk gemaakt op welke plaatsen in een klas of schoolgebouw kinderen bepaalde activiteiten verrichten.

(Vermeulen & Vermeulen, 2006)

In het boek: 'Autisme. Van begrijpen tot begeleiden' beschrijft Theo Peeters hoe belangrijk het aanbieden van verduidelijking is voor kinderen met ASS. Steeds moet de opvoeder naar het kind proberen te verduidelijken, te verhelderen en verwachtingen kenbaar te maken. Door middel van visuele ondersteuning worden kinderen en volwassenen met autisme geholpen.

Verduidelijken is evenwel nooit een doel van de opvoeding, maar een middel om o.a. de zelfstandigheid van kinderen te bevorderen en ontwikkeling mogelijk te maken.

2.2.1 Welke vormen van verduidelijking zijn er ten aanzien van pauzes?

In mijn onderzoek wil ik bereiken dat het aantal conflicten afneemt tijdens de pauzes. Dit wil ik bereiken door verduidelijking aan te brengen tijdens de pauzes. In deze paragraaf beschrijf ik welke vormen van verduidelijking er zijn ten aanzien van pauzes/buiten spelen.

De pauze is een vrije situatie, vaak ongestructureerd. Leerlingen lopen en rennen door elkaar. Er wordt niet altijd structuur aangeboden in activiteiten. De pauze bestaat vaak uit niet concreet ingevulde tijd. Het kind is samen met andere kinderen die hij minder goed kent, er zijn (te)veel prikkels (zowel visuele als auditieve), er zijn veel sociale betekenissen die het kind niet kan duiden. Hierdoor kunnen leerlingen met ASS zich onveilig voelen op de speelplaats. Zo kunnen conflicten ontstaan. Een leerling met ASS heeft behoefte aan duidelijkheid, rust en structuur in ruimte, tijd en activiteit. Het is dus van groot belang om de pauzes te verduidelijken voor leerlingen met ASS.

Je kunt verduidelijking bieden in ruimte, tijd en activiteiten.

Kinderen met autisme hebben ondersteuning nodig bij het ontdekken van samenhang in hun omgeving. Duidelijkheid, overzicht en voorspelbaarheid zijn belangrijk.

Verduidelijking in de ruimte (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Zorg ervoor dat de speelplaats overzichtelijk is. Vaste plekken voor bepaalde activiteiten, te denken valt aan voetbalveldje, klimtoestellen, een plek waar kinderen rustig kunnen zitten en kletsen, etc. De functie van de plekken kunnen gevisualiseerd worden met picto's en foto's.

Zorg dat materialen op een overzichtelijke en vaste plek liggen/staan voor het kind.

Zorg voor duidelijkheid en herkenbaarheid: met behulp van pictogrammen, pijltjes en plattegronden.

Verduidelijking in de tijd (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Kinderen met autisme hebben weinig greep op de tijd.

Markering van begin- en eindtijd is belangrijk, evenals het vermijden van termen als 'even', 'straks' etc.

Tijd is een abstract fenomeen, dat kinderen met autisme moeilijk kunnen vatten.

Probeer de tijd zo concreet mogelijk te maken. Met een klok voor de klas kan men de begin- en eindtijd van de pauze aangeven. Ook een kookwekker of een zandloper verduidelijkt hoe lang het nog duurt voordat de pauze beëindigd wordt.

Verduidelijking in de activiteiten (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Kinderen met autisme hebben ook moeite met het organiseren en plannen van activiteiten.

Laat het kind van te voren aangeven wat het wil gaan doen tijdens de pauze.

Visualiseer dit middels foto's/pictogrammen. Bespreek met het kind wat van hem verwacht wordt.

De meest favoriete materialen bij toerbeurt laten gebruiken.

Wanneer kinderen bij ons op school willen voetballen kunnen ze dit aangeven, dit wordt genoteerd in de voetbalklapper. De overige activiteiten worden niet van te voren gekozen. Wel kiezen kinderen van te voren op welke speelplaats ze willen spelen, gedurende de pauze wordt er niet gewisseld van speelplaats.

Markeer goed de overgang van de ene activiteit naar de andere. Spreek een signaal af voor het begin en einde van de pauze. Maak duidelijke afspraken met de kinderen hoe we naar buiten gaan en hoe we naar binnen gaan (in een rij, tegelijk, om beurten, etc.)

Op het moment dat de pauze begint komen de leerlingen in de rij staan en stuurt de leerkracht de leerlingen naar buiten. Als de pauze voorbij is roepen we dat het tijd is om naar binnen te gaan en gaan de leerlingen in de rij staan. Als iedereen er is lopen we naar binnen.

Tevens kun je de pauzes verduidelijken middels de “puzzel van 5” (de Bruin, 2004)

Leerlingen met ASS zien zelf geen samenhang, daarom is het van groot belang om samenhang vanuit de omgeving aan te brengen. Dit kan middels de “puzzel van 5”. Het is de bedoeling dat er telkens 5 vragen worden gesteld aan leerlingen met ASS.

- *Wat.* (Wat ga je doen? Wat heb je nodig voor de activiteit?)
- *Hoe.* (Hoe ga je het doen? → de (spel)regels)
- *Wanneer.* (Wanneer ga je het doen, bijv. kleine/grote pauze)
- *Waar.* (Waar ga je de activiteit doen? Op welk plein?)
- *Wie.* (Met wie ga je spelen, hoeveel kinderen?)

Als je een leerling op deze manier voorbereidt op de pauzes kun je heel duidelijk zijn voor de leerling, omdat je aansluit bij zijn taakgerichte denken.

Door deze manier van samenhang aanbrengen kunnen leerlingen zelfstandiger functioneren tijdens de pauzes en nemen het aantal conflicten mogelijk af.

2.3. De ideale speelplaats

In deze paragraaf ga ik beschrijven hoe de ideale speelplaats er volgens de theorie uit hoort te zien.

2.3.1. Regels en afspraken

Het is belangrijk om als school goed na te denken over de regels en afspraken die op het schoolplein gelden. De leerlingen moeten weten hoe ze zich dienen te gedragen op het plein. Deze regels moeten actief aangeboden en besproken worden met de kinderen. Pas op dat er niet teveel verboden zijn. De leerlingen ervaren het spelen op de speelplaats als ‘vrijer’ dan in de klas, en dat moet zo blijven. Die toegenomen vrijheid maakt het echter ook juist zo belangrijk om er goed mee om te leren gaan.

Bij het aanbieden van de regels is het ook belangrijk om eventuele sancties te bespreken. Het is belangrijk dat alle groepsmedewerkers dezelfde regels en sancties hanteren, zodat iedereen weet waar ie aan toe is.

Tevens is het belangrijk om als unit heldere afspraken te maken over wat er verwacht wordt van de groepsmedewerkers. Het buiten spelen vraagt een actieve houding van de groepsmedewerkers (Snoek & Maier, 2003).

2.3.2 Het schoolplein onder de loep

Het is belangrijk om regelmatig met collega's te bespreken wat er op het plein geobserveerd wordt: wat gaat er goed, wat verdient aandacht, wat moet verbeterd worden? Zo kan er sneller ingegrepen en bijgestuurd worden. Het is tevens ook belangrijk om regelmatig met de kinderen te evalueren hoe het gaat op het plein.

Een goed schoolplein moet aan een aantal eisen voldoen. Snoek en Maier (2003) noemen:

- *Veiligheid*: kinderen moeten gevaar kunnen leren inschatten, ermee om leren gaan. Enig risico maakt spelen aantrekkelijk, dit risico moet wel beheersbaar blijven.
- *Afwisseling*: in vormgeving, aanleg en materiaalgebruik.
- *Herbergzaamheid*: beschutting (tegen regen en wind) en intimiteit (jezelf kunnen zijn).
- *Relatie tussen binnen en buiten*: heeft te maken met de bouw van de school, aantal ingangen en ruimtes buiten de school.
- *Tolerantie*: zo min mogelijk geboden of verboden, regels moeten gebaseerd zijn op verhoging van spelvreugde.
- *Betrokkenheid*: de mate van betrokkenheid van kinderen en groepsmedewerkers is mede bepalend voor de kwaliteit en gebruik van speelplaats.
- *Spelaanleidingen*: Spelgedrag en spelsfeer zijn afhankelijk van de ruimte, maar ook van ondersteuning door groepsmedewerkers.

Een goede speelplaats moet aan veel eisen voldoen. Het is erg belangrijk dat kinderen zich op school tijdens de pauzes veilig voelen. Kinderen moeten leren om te gaan met gevaar, als er geen uitdaging is vervelen kinderen zich en kunnen er meer conflicten ontstaan. Echter bij ons op school maken leerlingen van de Vijverhofschool en leerlingen van het Poortje gebruik van de speelplaats. Van origine is de school een rec-3 school. Er wordt les gegeven aan leerlingen met verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen.

Er is dus goed nagedacht over de veiligheid bij de aanleg en inrichting van de speelplaats. Er zijn weinig risico's bij het spelen.

Snoek en Maier (2003) noemen dat er zo min mogelijk geboden of verboden moeten zijn. Echter voor onze leerlingen is het van groot belang dat er regels en afspraken zijn die consequent worden nageleefd. Onze kinderen hebben veel moeite met vrijheid. Tevens heeft een groot deel van onze leerlingen moeite met het aangaan en onderhouden van sociale contacten.

Het is van groot belang dat de groepsmedewerkers van onze unit betrokkenheid tonen tijdens de pauzemomenten. Hierdoor voelen kinderen zich mogelijk veiliger en vindt er mogelijk meer spel plaats. De sfeer zal mogelijk verbeteren wanneer er veel ondersteuning plaats vindt door groepsmedewerkers.

2.3.3. Verbetering van de inrichting

Het is van belang dat er voor iedere leeftijdsgroep diverse plekken zijn met gevarieerde speelmogelijkheden. Snoek en Maier (2003) noemen:

- Grotere spelen als voetbal, basketbal, volleybal
- Kleinere spelactiviteiten als hinkelen, knikkeren, elastieken, touwtje springen
- Blinde muur voor kaatsen ballen, 'af te zetten' bij steltlopen
- Bouwactiviteiten bij een zandbak, klimtoren, tussen de bomen
- Schommelen, klimmen, glijden, bokspringen en duikelen
- Zit- en vertelplekken
- Rijden met karren, fietsen, skelters, rolschaatsen
- Fantasie- en rollenspelen
- Zang- en dansspelen
- Verstoppertje

- Werken in de schooltuin

2.3.4. De rol van de leerkracht

Snoek en Maier(2003) geven aan dat de leerkracht een belangrijke rol heeft tijdens het buiten spelen.

De aanwezigheid en de beschikbaarheid van de leerkracht is belangrijk voor de kinderen, omdat dit hun emotionele veiligheid kan bieden.

Tevens is het van belang dat de leerkracht tijdens het buiten spelen het spelgedrag goed observeert en eventueel interventies doet die er voor zorgen dat het buitenspel goed verloopt.

De leerkracht is ook onmisbaar bij conflictsituaties. Tijdens conflictsituaties hebben kinderen het voorbeeld en de inmenging van de leerkracht nodig. Het inmengen van de leerkracht is er op gericht om de kinderen te leren er zelfstandig uit te komen, al is de vraag of dit mogelijk is bij een aantal van onze leerlingen.

Wat de begeleiding betreft:

Bereid het buitenspel altijd goed voor. Help kinderen om plannetjes te maken. Toon belangstelling voor het spel, stimuleer de kinderen en bevestig ze.

Wat de materiële omgeving betreft:

Biedt materialen en activiteiten aan die de kinderen kunnen of uitdagen. Zorg voor een veilige en uitdagende omgeving.

Wat de onderlinge interacties betreft:

Creëer spelsituaties die uitnodigen tot samenspel. Leer kinderen hoe ze kunnen samenspelen en speel het desnoods voor.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1. De opbouw van het onderzoek

In dit onderzoek wil ik nagaan hoe ik de pauzes kan verduidelijken, waardoor conflicten mogelijk afnemen. Allereerst ga ik onderzoeken welke manieren van verduidelijking met betrekking tot de pauzemomenten nu reeds gebruikt worden en hoe deze manieren van verduidelijking helpend zijn voor onze leerlingen. Ik ga bekijken welke manieren van verduidelijking nog meer ingezet kunnen worden. Ten tweede ga ik onderzoeken hoeveel conflicten er voorkomen in de pauzes en wat de aard is van deze conflicten.

De deelvragen ga ik onderzoeken middels observaties en door analyse van fotomateriaal.

Het in kaart brengen van de aard van de conflicten doe ik middels een ABC-observatieschema.

Vervolgens wil ik een interventie toepassen, waardoor mogelijk het aantal conflicten tijdens pauzemomenten afneemt. Ook dit ga ik onderzoeken middels observaties.

Door een tweede meting met betrekking tot de hoeveelheid en aard van de conflicten kunnen we vaststellen of de interventie m.b.t. de verduidelijking van de pauzemomenten mogelijk succesvol is geweest. De mate van ondersteuning maak ik meetbaar door te kijken of er een afname plaatsvindt van het aantal conflicten.

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Op welke manier kan ik de pauzes voor leerlingen met ASS verduidelijken, zodat het aantal conflicten afneemt?

3.2. Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is een praktijkonderzoek gericht op kwaliteitsverbetering van de praktijksituatie.

Praktijkonderzoek is per definitie context, cultuur- en tijdsgebonden (Harinck, 2009).

Het onderzoek is een mengeling tussen actieonderzoek en evaluatief onderzoek.

Actieonderzoek is een systematische vorm van reflectie. De onderzoeker gebruikt situaties waarin het eigen handelen plaats vindt. Aan de hand van systematisch verzamelde, geïnterpreteerde en geanalyseerde gegevens worden situaties gereconstrueerd.

Het actieonderzoek wordt gebruikt om inzicht te krijgen in de huidige situatie met betrekking tot de conflicten tijdens het buiten spelen en het aantal conflicten af te laten nemen op basis van de verkregen inzichten en het toepassen van interventies. (van Ponte, 2010)

Oost en Markenhof (2002) zeggen over evalueren het volgende: “We spreken van evalueren als een onderzoeker één of meer onderzoekseenheden wil beoordelen in het licht van een norm. De onderzoeker wil beoordelen in het licht van een norm. De onderzoeker wil de waarde van iets vaststellen, of iets ‘goed’, ‘vruchtbaar’, ‘bruikbaar’ is bijvoorbeeld.

Bij evaluatie is het dus belangrijk dat je weet wat je ‘norm’ is, wanneer je iets goed vindt, want anders heb je geen kader om de praktijkontwikkeling tegen het licht te houden.

Tijdens mijn onderzoek ga ik allereerst een nulmeting doen. Ik ga de pauzes observeren middels een videocamera. Het is een beschrijvende observatie. Ik beschrijf de manieren van verduidelijking die we reeds toepassen tijdens de pauzemomenten. Vervolgens pas ik een interventie toe (verduidelijking bieden tijdens de pauzes) en zal ik wederom de pauzes observeren. Als afsluiting doe ik een eindmeting, ik kijk wat de opbrengsten zijn na het toepassen van de interventie.

3.3. De onderzoekseenheden

Verhoeven (2010) beschrijft dat onderzoekseenheden alle elementen, personen, objecten of organisaties zijn waar je in je onderzoek uitspraak over wilt doen. In dit onderzoek zijn de participanten de leerlingen en collega’s binnen unit 3.

Het is nog niet bekend om hoeveel participanten het gaat. Ik zal 4 á 5 pauzes observeren. Vervolgens kijk ik hoeveel conflicten er hebben plaats gevonden en hoeveel leerlingen en collega’s betrokken zijn bij deze conflicten.

Ik wil bereiken dat het aantal conflicten afneemt tijdens de pauzes bij leerlingen met ASS. Het is belangrijk om de leerlingen te betrekken bij het onderzoek. Zij kunnen zelf aangeven wat goed gaat en waar de nodige aandacht aan besteed moet worden.

Ook de collega’s van unit 3 worden betrokken bij het onderzoek. Zij nemen dagelijks

deel aan de pauzes en hebben ook behoefte aan meer verduidelijking tijdens de pauzes.

3.4. Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode die gebruikt wordt tijdens dit onderzoek is observatieonderzoek.

Verhoeven (2010) beschrijft observeren als de systematische waarneming van bepaalde gedragingen van personen.

Observatieonderzoek kent vele vormen. Ik observeer in alledaagse situaties. De personen die geobserveerd worden zijn niet van tevoren geselecteerd voor het onderzoek.

Ik maak gebruik van foto's van de speelplaats om een beeld te krijgen van de verduidelijking die geboden wordt. Vervolgens maak ik gebruik van ongestructureerde observaties en van analyse van video-opnames.

Ik observeer allereerst de manieren van verduidelijking van collega's tijdens pauzemomenten, zonder vooropgestelde criteria, en kijk in hoeverre leerlingen daar wel of niet door geholpen worden. Daarnaast observeer ik de hoeveelheid en aard van de conflicten. Door middel van de analyse van video-opnames krijg ik zicht op de manieren van verduidelijking en op de structuur die geboden wordt.

Het gebruik van video-opnamen in de beroepspraktijksituaties biedt de onderzoeker de mogelijkheid compacte, de werkelijkheid dicht benaderende informatie te verzamelen over het handelen van en de interacties tussen leerkrachten en leerlingen.

Het doel waarvoor de opnamen gebruikt worden is het registreren van bepaalde gebeurtenissen of interacties (de Lange, R. & Schuman, S. & Montesano Montessori, N., 2010).

Het is een niet-participerende observatie(Verhoeven, 2010), ik doe niet mee met de activiteiten van de onderzochte personen. Wel zal ik tijdens de opnamen feedback blijven geven aan kinderen, indien nodig. Mijn rol als groepsleerkracht zal niet anders zijn tijdens de opnamen. Ik zet de videocamera op een statief, gericht op een vast

punt. Tijdens de pauzes zal ik zo nu en dan het punt wijzigen, zodat alle aspecten worden belicht tijdens het buiten spelen. Tijdens de pauzes wil ik de videocamera de hele pauze laten draaien, zodat ik een goed beeld heb van de mogelijke conflicten die plaats vinden. De ochtendpauzes duren een kwartier, de middagpauzes duren een half uur. Na het maken van de opnamen kijk ik de beelden terug en haal ik alle conflicten eruit. Deze conflicten zal ik in een ABC overzichtsmatrix zetten.

Het onderzoek wordt uitgevoerd in de huidige praktijk. Het onderzoek wordt verricht volgens de principes van actieonderzoek van Ponte (2010).

Deelvraag 1: er wordt gebruik gemaakt van foto's, om een beeld te krijgen van de verduidelijking op de speelplaats. Tevens observeer ik collega's, hoe ze bezig zijn met verduidelijking.

Deelvraag 2+3: er wordt gebruik gemaakt van video-opnames. Ik analyseer het aantal conflicten en de aard van de conflicten middels de video-opnamen die ik heb gemaakt.

3.5 Onderzoeksinstrumenten

Bij mijn onderzoek gebruik ik foto's van de inrichting van de speelplaats. Ook maak ik video-opnames van het spelen tijdens de pauze. Ik observeer het gedrag van de kinderen en het gedrag van de leerkrachten.

deelvraag 1: Hoe ziet de speelplaats er uit, welke verduidelijking biedt de speelplaats? Dit doe ik middels foto's. De foto's observeer ik via een open beschrijvingskader. Ik beschrijf wat er feitelijk te zien is op de foto's als het gaat om verduidelijking. Ik voorkom bij de beschrijving dat ik interpretaties geef.

Deelvraag 2 + 3: Observatie middels video-opnamen. Tevens maak ik gebruik van het ABC-model bij conflicten.

ABC-model:

	Gedrag voor het conflict	Gedrag tijdens het conflict	Gedrag na afloop van het conflict
Leerling			

Leerkracht			
------------	--	--	--

3.6. Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit van het onderzoek speelt een belangrijk rol.

In het observatieproces kun je verschillende fouten maken. Mogelijke fouten ontstaan doordat het geobserveerde gedrag niet overeenstemt met het gedrag in de werkelijkheid. De mate waarin het gedrag zich voordoet kan onderschat of overschat worden vergeleken met het reële voorkomen ervan.

Betrouwbaarheid verwijst naar de consistentie van observaties. Om de validiteit van een observatie te kunnen bepalen dien je te beschikken over een duidelijke afbakening van datgene wat je wilt observeren, samen met een grondige analyse van de manier waarop je het observatiedoel kunt operationaliseren.

Operationaliseren betekent een abstract begrip vertalen naar concreet, waarneembaar en registreerbaar gedrag (Celestin-Westreich en Celestin, 2010). In mijn onderzoek heb ik gekeken of de verduidelijking die geboden wordt ondersteunend werkt voor de kinderen. Of de interventie ondersteunend werkt heb ik geoperationaliseerd in aantal en aard van de conflicten. Ik ga er van uit dat de ondersteuning optimaler is als de conflicten afnemen en minder ernstig zijn.

Het is belangrijk om de situatie die onderzocht wordt zoveel mogelijk intact te laten. Die wil ik bereiken door video-opnamen te maken. De video-opnamen geven een reëel beeld van de situatie tijdens de pauzemomenten. De reële situaties worden geregistreerd middels de video-opnamen. Deze video-opnamen ga ik analyseren.

Tevens zal de triangulatie waar ik gebruik van maak de validiteit en betrouwbaarheid verhogen.

Het inzetten van verschillende onderzoeksmethoden en instrumenten zorgt ervoor dat er in dit onderzoek sprake is van triangulatie. De onderzoeksvraag wordt van verschillende kanten belicht.

In mijn onderzoek heb ik op de volgende manier gebruik gemaakt van triangulatie:

Als onderzoeksmethode heb ik gebruik gemaakt van foto's van de speelplaats en video-opnames van pauzemomenten.

Ik heb verschillende onderzoekseenheden, zowel de collega's als de leerlingen uit unit 3 betrek ik bij het onderzoek.

3.7. Ethische aspecten

De onderzoeksgroep is vooraf geïnformeerd over het doel van het onderzoek.

Voor het maken van filmopnamen vraag ik toestemming aan de ouders van de leerlingen van unit 3.

De opname zal na verwerking van de gegevens gewist worden. De onderzoeksgegevens worden verwerkt in het onderzoeksverslag en vertrouwelijk behandeld.

3.8. Data-analyse

Tijdens het observeren maak ik gebruik van een videocamera. Het is een ongestructureerde observatie, ik neem waar wat er gebeurt tijdens de pauzes zonder vooropgestelde gedragingen. Ik analyseer door alle observatiegegevens in een overkoepelende overzichtsmatrix te zetten en dan te kijken naar aantal en aard van de conflicten. Dit zijn mijn analyse categorieën. In de overzichtsschema's ga ik op zoek naar patronen, tegenstellingen en onverwachte zaken (Ponte, 2010).

4. Uitkomsten data-analyse

In dit hoofdstuk vermeld ik de resultaten van de data analyse en geef ik middels deze resultaten antwoord op de deelvragen.

Ik heb een vijftal pauzes geobserveerd middels het gebruik van video-opnamen voor de beantwoording van de deelvraag 1 en 2. Vervolgens heb ik een interventie toegepast en wederom vijf pauzes geobserveerd middels het gebruik van video-opnamen, met deze opnamen heb ik deelvraag 3 kunnen beantwoorden.

Van te voren heb ik toestemming gevraagd aan ouders voor het gebruik van video-opnamen. Alle ouders zijn akkoord gegaan. Ook de leerlingen heb ik van te voren verteld wat het doel is van deze video-opnamen. Ik merkte toen ik ging filmen dat een aantal leerlingen dit niet prettig vonden. Ze waren erg gericht op de camera.

Leerlingen gingen gek doen voor de camera, of gingen juist weg bij de camera omdat ze zelf niet gefilmd wilden worden. Hierdoor heb ik mogelijk een vertekend beeld gekregen van de opnamen. Ook collega's gaven terug dat ze het niet altijd prettig vonden om gefilmd te worden. Ze kregen het idee dat ze op hun vingers werden gekeken en reageerden mogelijk anders. Na een aantal dagen filmen raakten leerlingen en collega's meer gewend aan de camera en kreeg ik toch een goed beeld van het gedrag tijdens de pauzes, zowel van de groepsmedewerkers als de leerlingen.

4.1 Analyse deelvraag 1: Wat doen we aan verduidelijking?

Allereerst heb ik foto's gemaakt van het buitenspeelplaatsen. Deze foto's heb ik geanalyseerd. Na analyse van de foto's kwamen de volgende uitkomsten naar voren:

- We hebben 2 buitenspeelterreinen. Deze zijn gescheiden middels een poort.
- Deze buitenspeelterreinen hebben een naam: de schuurkant en de wipkipkant (al bestaande namen bedacht door Vijverhofschool).
- Op beide terreinen loopt een gele lijn in een grote cirkel. Dit is een duidelijke richtlijn voor het gebruik van skelters aan de ene kant en het gebruik van skates aan de andere kant.
- Aan beide kanten staan verschillende bankjes waar kinderen even tot rust kunnen komen, even gezellig kunnen kletsen. Tevens wordt aan beide kanten 1 van deze bankjes gebruikt als "strafbankje".

- Aan beide kanten staat een zandbak, ongeacht aan welke kant ze spelen, ze kunnen bij goed weer in de zandbak. Aan beide kanten zijn materialen die gebruikt kunnen worden in de zandbak.
- Aan beide kanten staan 2 schommels. De regels en afspraken zijn hetzelfde aan beide kanten.
- Op de grote speelplaats (schuurkant) is een voetbalveld, goed afgebakend van het overige speelterrein. Dit voetbalveld is niet groot, er kunnen maar ong. 8 leerlingen voetballen.
- Op de kleine speelplaats (wipkipkant) is een tafel te vinden om te tafeltennissen.
- Beide speelplaatsen zijn overzichtelijk, mits je je goed verdeelt over de speelplaats.
- Het is erg prettig dat er 2 speelplaatsen zijn. Leerlingen kunnen zich verdelen over de 2 speelplaatsen. De grote speelplaats (schuurkant) is vaak het drukst bezocht. Leerlingen die behoefte hebben aan rust, kiezen juist voor de andere speelplaats (wipkipkant).
- De materialen/klimtoestellen die er zijn, zijn niet altijd uitdagend. Veel kinderlijke materialen. Meer geschikt voor het jongere kind.

Samenvatting verduidelijking speelplaats na analyse foto's:

Beiden speelplaatsen bieden verduidelijking. Leerlingen hebben de keuze uit 2 speelplaatsen, op iedere speelplaats kunnen bepaalde activiteiten worden uitgevoerd. De speelplaatsen zijn overzichtelijk, het is duidelijk welke activiteiten waar plaats vinden. De materialen staan op een vaste plek.

De functie van de plekken en de materialen worden echter niet gevisualiseerd.

Na het analyseren van de foto's heb ik tijdens 5 pauzemomenten video-opnamen gemaakt. Na analyse van de video-opnamen kwamen de volgende uitkomsten naar voren:

- Alle groepsmedewerkers surveilleren tijdens de pauzes buiten. De aanwezigheid en de beschikbaarheid van de leerkracht is belangrijk voor de leerlingen tijdens het buiten spelen, omdat het buiten spelen een vrije en

chaotische situatie kan zijn. De aanwezigheid van de leerkracht kan de leerling emotionele veiligheid bieden.

- De leerlingen kiezen voordat ze naar buiten gaan aan welke kant ze spelen, en blijven aan deze kant. Zo is het overzichtelijk voor de groepsmedewerkers welke leerlingen waar zijn. Groepsmedewerkers kunnen er bewust voor kiezen om met een bepaalde leerling mee te gaan naar een bepaalde speelkant om nabijheid te bieden.
- Er zijn 8 leerlingen die mogen voetballen elke pauze, dit spel wordt geleid door een groepsmedewerker. Deze groepsmedewerker kent de regels en afspraken goed en past deze toe, de leerlingen kennen de groepsmedewerker ook goed. Echter wanneer deze groepsmedewerker weg valt is er wel een probleem, de overige groepsmedewerkers zullen het voetbal mogelijk anders leiden waardoor er misschien onduidelijkheid zal ontstaan.
- Regels en afspraken worden meerdere malen herhaald door de groepsmedewerkers. Leerlingen worden zich bewust van de regels en afspraken, dit biedt duidelijkheid.
- Eigen leerkracht wordt op de hoogte gesteld wanneer er zich iets voor doet tijdens de pauzes. De eigen leerkracht kan dit na afloop van de pauze terugkoppelen met de leerling.
- Er zijn regels en afspraken met betrekking tot het schommelen
- Er zijn regels en afspraken met betrekking tot het skelteren
- Gedrag van iedere leerling wordt na afloop van de pauze geëvalueerd met de leerling, dit wordt gekoppeld aan het fasestelsel (een beloningssysteem dat wij hanteren binnen onze unit).

Dit doen we al goed. Echter zijn er ook zaken die we nog beter kunnen verduidelijken. Na analyse van de video-opnamen kwam naar voren dat de volgende zaken nog beter verduidelijkt kunnen worden:

- De groepsmedewerkers hebben geen pauze gedurende de dag, wij zijn de hele dag bij de leerlingen. Hierdoor hebben groepsmedewerkers de behoefte om tijdens het buiten spelen even te pauzeren, gezellig samen te kletsen, een sigaretje roken of even een kop koffie halen. Tijdens deze momenten is niet

iedereen even alert en ontstaan er regelmatig conflicten. Vaak is niet bekend wat de aanleiding is geweest, we komen er vaak pas bij uit als er al ruzie is.

- De groepsmedewerkers staan niet altijd goed verspreid over de speelplaats. De groepsmedewerkers blijven vaak op 1 vaste plek staan/zitten, waardoor er niet altijd voldoende overzicht is.
- Niet alle groepsmedewerkers hanteren dezelfde regels. We hebben in het begin van het schooljaar samen regels en afspraken gemaakt, maar niet helder geformuleerd wat de consequentie is en hoe vaak er bijvoorbeeld gewaarschuwd wordt. We hebben de afspraak gemaakt dat leerlingen niet mogen botsen met de skelters. Gebeurt dit wel, dan moeten ze van de skelter af en mogen ze die pauze er niet meer op. Bij het analyseren viel me op dat de ene groepsmedewerker 1x waarschuwt, waarna de leerling nog een kans krijgt, terwijl de andere groepsmedewerker meteen de leerling van de skelter af haalt. In dit geval is het dus geen eenduidige regel. Dit zie ik ook terug bij andere activiteiten. Niet iedereen reageert even consequent.
- Het moment van ingrijpen verschilt ook sterk per groepsmedewerker. De ene groepsmedewerker grijpt al in als er een woordenwisseling is, terwijl de ander het eerst even aankijkt en op een later moment op het conflict af stapt.
- Leerlingen worden niet echt gestimuleerd tot spel door de groepsmedewerkers.
- Groepsmedewerkers doen zelf niet actief mee tijdens spel.

Samenvatting verduidelijking speelplaats na analyse video-opnamen

Alle groepsmedewerkers surveilleren tijdens de pauze, om de leerlingen emotionele veiligheid te bieden. Echter zijn niet alle groepsmedewerkers even alert tijdens de pauze. Niet alle groepsmedewerkers verspreiden zich goed over de speelplaats. Regels en afspraken worden meerdere malen herhaald, zodat de leerlingen bekend zijn met de regels en afspraken en deze kunnen toepassen. Echter is er verschil in het hanteren van de regels en afspraken tussen de groepsmedewerkers. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid bij de leerlingen. Groepsmedewerkers doen niet altijd actief mee tijdens spel en stimuleren leerlingen niet altijd tot spel.

Welke verbeteringen passen we toe op grond van de analyse wat we al goed doen en nog beter kunnen doen?

Na analyse van de gegevens heb ik een verbetering toegepast, een interventie. Als verbetering heb ik alle regels en afspraken uitgewerkt op papier, zodat iedere groepsmedewerker de regels en afspraken helder heeft en deze duidelijk kan overbrengen op de leerlingen. Er waren onduidelijkheden over bepaalde consequenties na aanleiding van bepaald gedrag. De consequenties verschilden nogal tussen groepsmedewerkers. Dit gaf onduidelijkheden bij de leerlingen. In overleg met collega's hebben we bekeken welke consequenties horen bij bepaald gedrag. Deze consequenties zijn beschreven, zodat ook de consequenties helder op papier staan zodat alle collega's één lijn trekken. Dit biedt verduidelijking voor leerlingen. De regels, afspraken en behorende consequenties worden nogmaals besproken met de leerlingen. Ongeacht welke groepsmedewerker hen aanspreekt, de regels en afspraken zijn na overleg als het goed is hetzelfde.

Ik heb met collega's het lijstje met aandachtspunten besproken die voort zijn gekomen uit de observaties. Ik heb aangegeven dat me is opgevallen dat groepsmedewerkers veel op 1 plaats blijven staan en zich niet goed verdelen over de speelplaats, waardoor er niet altijd voldoende overzicht is. De collega's waren het hier mee eens. We hebben besproken dat we hier aandacht aan gaan besteden.

Er vinden meer activiteiten plaats tijdens de pauzes. Leerlingen mogen zelf ook ideeën aandragen met betrekking tot activiteiten tijdens de pauzes. Leerlingen mogen materialen van thuis meenemen om te gebruiken tijdens de pauzes. Dit gebeurt wel in overleg met de eigen leerkracht.

4.2 Uitkomsten uit data-analyse, deelvraag 2

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 1?

Ik heb 5 dagen de pauzes geobserveerd tijdens het buiten spelen middels een videocamera. Dit waren in totaal 7 pauzes. Ik heb de beelden achteraf geanalyseerd. Er hebben zich gedurende deze pauzes 5 conflicten afgespeeld. De conflicten heb ik vormgegeven in een ABC-observatieschema. De uitgebreide verslagen van de conflicten zijn te vinden in de bijlage.

Conflict 1	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict op de speelplaats(probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (Consequentie)
Leerling Q.	Frustratie vanwege spellingwerk dat hij moet afmaken tijdens de keuze.	Tafel omgooien, schelden en slaan op de speelplaats	Naar binnen om af te koelen, klassen gesprek
Leerkracht C + L (groepsleerkracht)	Q. had zijn spellingwerk niet af tijdens de spellingles, waarna de groepsleerkracht (L) tegen hem had gezegd dat het werk tijdens de keuze afgemaakt moest worden.	C. loopt naar Q. toe, spreekt hem rustig aan en vraagt wat er is. Q. kan hier niet op antwoorden. C. vraagt Q. om even mee naar binnen te gaan om rustig te worden.	L. komt verhaal halen bij C. Vervolgens bespreekt ze het verhaal met Q. Na de pauze wordt dit voorval besproken in een klassengesprek omdat het veel kinderen uit de klas betrof.

Conflict 2	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict (probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (consequentie)
Leerling P.	P. zit op de schommel en wil niet wisselen als het tijd is.	P. blijft zitten na de wisseltijd. Hij begint te schelden en te duwen wanneer andere kinderen in de buurt komen.	P. heeft langer op de schommel gezeten dan eigenlijk mocht, uiteindelijk is hij er toch vanaf gegaan.
Leerkracht C.	C. surveilleert op het plein.	C. ziet dat er problemen zijn bij de schommel en loopt naar de schommels. Ze vraagt aan verschillende kinderen wat er aan de hand is. Ze vraagt P. om van de schommel af te gaan. P. weigert. Vervolgens haalt collega C. de groepsleerkracht van P. erbij. De	Terugkoppeling heeft plaats gevonden met de groepsleerkracht.

		groepsleerkracht spreekt P. aan, vervolgens luistert hij wel.	
--	--	--	--

Conflict 3	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict (probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (consequentie)
Leerling T.	Boos, geïrriteerd omdat hij niet mag voetballen.	Grote mond, brutaal en luistert niet. Vervolgens ook nog schelden en de middelvinger opsteken. Weglopen. Vervolgens daagt hij nog een andere leerling uit die hij tegen komt.	Hij wil niet luisteren, dus loopt hij weg van de situatie. Uiteindelijk komt hij toch weer terug, omdat hij graag wil kijken.
Leerkracht T. + C.	T. begeleidt het voetballen.	Collega T. spreekt leerling T. rustig aan met de vraag of T. achter de gele lijn gaat staan. Als T. hier niet op reageert, spreekt leerkracht C. hem aan en probeert uit te leggen waarom. T. reageert hier ook niet goed op en loopt weg. C. volgt hem om te zien wat er gaat gebeuren. C. loopt naar leerling B. toe om te vragen wat T. tegen hem zei. C. complimenteert B. omdat B. niet reageerde op T. Vervolgens komt C. T. buiten weer tegen en probeert nogmaals op een rustige toon uitleg te geven over de regels. Uiteindelijk luistert hij wel	C. bespreekt het voorval na met T. en legt consequentie op voor zijn gedrag.

Conflict 4	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict (probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (consequentie)
Leerling T. + R.	Irritatie, team van T. staat achter. T. kan niet tegen verlies.	Het duurt T. te lang voordat R. de bal schiet. T. maakt een vervelend opmerking, waarop R. reageert. Vervolgens duwt T. hem. R. duwt terug.	Boosheid omdat het hierdoor nog langer duurde voordat de wedstrijd verder kon. T. trapt de bal over

			het hek uit boosheid.
Leerkracht T.	T. leidt het voetbal	Op het moment dat T. een vervelende opmerking maakt spreekt T. hem aan. Als T. gaat duwen, loopt ze op T. en R. af en gaat met hen in gesprek.	Leerkracht T. spreekt T. aan op zijn gedrag op het einde en benoemt de consequentie.

Conflict 5	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict (probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (consequentie)
Leerling E. + B.	Het voetbal wordt vroegtijdig beëindigd omdat er geen bal is. Kinderen zijn gefrustreerd en vervelen zich.	B. daagt andere kinderen uit vanwege verveling. E. reageert hierop, daagt B. vervolgens ook uit. Waarna er ruzie ontstaat en er wordt geduwd en geslagen.	Leerling krijgt aandacht.
Leerkracht T. + L.	Surveilleren.	Kinderen aanspreken op gedrag en samen proberen op te lossen.	Na de pauze hebben de leerkrachten met beide kinderen apart een gesprek gevoerd, vervolgens beide kinderen het samen laten oplossen.

Bij het analyseren van de 5 conflicten is me opgevallen dat het vaak dezelfde leerlingen zijn die in conflict komen met andere leerlingen. Er is een klein select groepje leerlingen dat bijna altijd betrokken is bij de conflicten op de speelplaats.

De conflicten die zich hebben afgespeeld zijn conflicten waarbij zowel verbaal als fysiek geweld ¹aan te pas kwam (schelden, dreigen, schoppen, slaan, duwen). Deze conflicten kunnen een behoorlijke impact hebben op de omgeving. De leerlingen die vaak in conflict komen met andere leerlingen hebben veelal conflicten met leerlingen die “onder” hen staan. Leerlingen die minder weerbaar zijn. Waarbij ze kunnen laten zien dat ze sterker zijn. Deze leerlingen reageren erg impulsief, ze doen eerst alvorens na te denken wat het effect is van hun gedrag. Of er een groepsmedewerker aanwezig is of niet, dit heeft vaak weinig effect op de conflicten. Ze laten zich er niet door weerhouden een conflict aan te gaan.

4.3. Uitkomsten uit data-analyse, deelvraag 3

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 2 na toepassing van de interventie?

Ik heb wederom 5 dagen de pauzes geobserveerd tijdens het buiten spelen middels een videocamera. Dit is meetmoment 2 met 5 nieuwe observatiemomenten. Dit waren in totaal 7 pauzes. Ik heb de beelden geanalyseerd. Er hebben zich gedurende deze pauzes 2 conflicten afgespeeld.

Conflict 1	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict op de speelplaats(probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (Consequentie)
Leerling T. en R.	T. wilde de bal afpakken van R.	Er ontstond een woordenwisseling tussen T. en R. nadat T. R. tegen de hak tikte.	Conflict werd opgelost en er werd verder gespeeld.
Leerkracht T.	T. leidde het voetbal	T. heeft het spel even stil gelegd en de jongens aangesproken. Ze heeft verteld wat ze heeft gezien, en dat het dus geen overtreding was.	Het spel werd hervat.

¹ Onder geweld wordt verstaan “ Het gebruiken van fysieke kracht om te verwonden, schade aan te brengen of te mishandelen” <http://www.encyclo.nl/begrip/geweld>

Conflict 2	Gedrag voor het conflict (aanleiding)	Gedrag tijdens het conflict (probleemgedrag)	Gedrag na afloop van het conflict (consequentie)
Leerling T. en C.	T. wilde graag ook op de goede skelter en wilde wisselen met C. na 2 rondjes	T. wilde C. van de skelter trekken toen C. niet wilde wisselen van skelter.	Er zijn afspraken gemaakt, waar beide kinderen zich in konden vinden en weer verder konden skelteren.
Leerkracht N.	N. surveilleerde op de speelplaats.	N. liep op de kinderen af, en sprak ze aan zodat het conflict zou eindigen.	N. heeft in overleg met de beide kinderen afspraken gemaakt zodat ze allebei op de goede skelter konden om beurten.

Door het verduidelijken van de regels, afspraken en consequenties zijn het aantal conflicten mogelijk afgenomen. Voor de interventie hebben er 5 conflicten plaats gevonden tijdens 7 observatiemomenten. Na het toepassen van de interventie hebben er 2 conflicten plaats gevonden tijdens 7 observatiemomenten.

Collega's zijn alerter, spreken leerlingen sneller aan. Ook leerlingen die niet van hun eigen groep zijn. Er ontstaat meer gedeelde verantwoordelijkheid. Je kunt op je strepen gaan staan, en benoemen wat de consequenties zijn omdat we dit helder hebben en alle collega's van unit 3 er achter staan.

Er ontstaan mogelijk minder conflicten door "uitdagen". Op meetmoment 1 zijn er 4 conflicten geweest van de 5 waarbij werd uitgedaagd door leerlingen. Op meetmoment 2 zijn 2 conflicten geweest, geen van deze conflicten is ontstaan door het uitdagen van een leerling.

De leerlingen vervelen zich mogelijk minder snel, ze hebben iets om handen, iets wat ze leuk vinden. Hierdoor houden ze zich waarschijnlijk minder bezig met andere leerlingen, waardoor er minder conflicten ontstaan, pestgedrag neemt af.

De 2 conflicten die nog hebben plaats gevonden zijn conflicten waarbij onenigheid ontstond over regels en afspraken. Deze conflicten waren snel weer uit de weg te helpen door het begeleiden van de groepsmedewerkers, die de regels en afspraken helder konden overbrengen op de leerlingen. De ernst van de conflicten is

afgenomen. Voor toepassing van de interventie waren er conflicten waarbij werd gescholden of zelfs werd geschopt of geslagen, dit heeft niet plaats gevonden tijdens meetmoment 2.

Hoofdstuk 5 Conclusies, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de conclusies van het onderzoek te lezen. In de eerste paragraaf heb ik conclusies gegeven op de deelvragen behorende bij mijn onderzoeksvraag. In de tweede paragraaf worden deze conclusies gekoppeld aan de theorie. In de laatste paragraaf worden naar aanleiding van deze conclusies aanbevelingen gedaan.

5.1 Conclusies

Voor mijn onderzoek heb ik voordat ik ben gaan observeren foto's gemaakt van de speelplaats, om een beeld te schetsen van de verduidelijking die al plaats vindt. In hoofdstuk 4 heb ik uitgebreid beschreven welke verduidelijking er plaats vindt.

Na het maken van de foto's heb ik 5 dagen lang de pauzes geobserveerd middels een videocamera om een beeld te krijgen van de verduidelijking die wordt geboden door de groepsmedewerkers tijdens de pauze. Vervolgens heb ik een interventie toegepast en wederom 5 dagen lang de pauzes geobserveerd middels een videocamera om te zien of de verduidelijking die op dat moment geboden wordt meer helpend is voor de leerlingen.

Zoals ik al eerder heb beschreven doen we al veel aan verduidelijking, maar het blijkt dat de verduidelijking die wij bieden voor een kleine groep leerlingen niet voldoende is. Na de observaties is gebleken dat het steeds dezelfde leerlingen zijn die in conflict komen tijdens de pauzes. Deze leerlingen hebben voortdurend de begeleiding nodig van een groepsmedewerker, vaak luisteren ze alleen maar naar hun eigen leerkracht. Daarom is het van groot belang dat alle groepsmedewerkers tijdens de pauzes buiten surveilleren.

Conclusie deelvraag 1

Wat doen we aan verduidelijking?

Om een beeld te schetsen van de verduidelijking die we al bieden heb ik foto's gemaakt van de speelplaats en deze geanalyseerd.

Alle groepsmedewerkers zijn tijdens de pauzes buiten om te surveilleren en om veiligheid en nabijheid te bieden voor de leerlingen die hier behoefte aan hebben. Dit is voor de groepsmedewerkers best intensief. Alle groepsmedewerkers zijn de hele dag bij de leerlingen, en hebben geen pauze. Hierdoor zijn niet alle

groepsmedewerkers tijdens het buiten spelen alert op wat er gebeurt. Ook staan we niet altijd goed verspreid over de speelplaats. Vaak staan we met een groepje bij elkaar. Hierdoor krijgen we niet alles scherp mee.

De leerlingen kiezen voordat ze naar buiten gaan aan welke kant ze spelen, en blijven aan deze kant. Zo is het overzichtelijk voor de groepsmedewerkers welke leerlingen waar zijn.

De leerlingen kunnen uit een aantal activiteiten kiezen, waarbij regels en afspraken zijn gemaakt. Deze regels en afspraken worden regelmatig herhaald. Echter hanteert niet iedere groepsmedewerker dezelfde regels, of handelt hier consequent naar.

De eigen leerkracht wordt op de hoogte gesteld wanneer er zich iets voordoet met een leerling, zodat dit met de leerling teruggekoppeld kan worden.

Na afloop van de pauze evalueert de leerkracht de pauzes met iedere leerling.

Interventie:

Als verduidelijking heb ik alle regels en afspraken uitgewerkt op papier, zodat iedereen de regels en afspraken bij de hand heeft en weet wat de consequentie is wanneer leerlingen zich niet aan de regels en afspraken houden. Dit biedt duidelijkheid, zowel voor de groepsmedewerkers als de leerlingen.

We hebben de regels en afspraken nog eens onder de loep genomen en zitten nu op 1 lijn betreffende de regels en afspraken.

Er vinden meer activiteiten plaats, leerlingen zijn betrokken bij de activiteiten en hebben zelf ideeën aangedragen en materialen van thuis meegenomen. Leerlingen zijn actiever bezig tijdens de pauzes, ze hebben iets te doen.

Conclusie deelvraag 2

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 1?

De mate van ondersteunend zijn heb ik meetbaar gemaakt door op een eerste meetmoment de hoeveelheid conflicten te observeren en de aard van de conflicten in kaart te brengen (zie hoofdstuk 4).

Daarna heb ik verduidelijking toegepast en dan bij het 2e moment heb ik bekeken of de verduidelijking meer ondersteunend is geweest door te kijken naar de hoeveelheid conflicten en de aard van de conflicten.

Op meetmoment 1 is er door de groepsmedewerkers al verduidelijking geboden die voor een grote groep leerlingen voldoende ondersteunend werkt.

Op meetmoment 1 zijn er tijdens de observatiemomenten 5 conflicten geweest die ik heb gefilmd. Deze conflicten heb ik via het ABC-observatieschema beschreven in hoofdstuk 4. De conflicten waren verschillend van aard. Er kwam zowel verbale agressie als fysieke agressie voor tijdens de conflicten. De nabijheid van de groepsmedewerkers was niet voldoende om de conflicten te voorkomen. Het zijn veelal dezelfde leerlingen die in conflict kwamen tijdens meetmoment 1. Dit zijn met name de leerlingen die in de top van de piramide zitten (zie bijlage 5). Deze leerlingen hebben het erg lastig op school, zowel binnen de klas als tijdens de vrije momenten.

De conflicten deden zich voor tijdens verschillende situaties, zowel situaties waarbij een “georganiseerde” activiteit plaats vond met begeleiding van een groepsmedewerker als vrije activiteiten waarbij geen directe begeleiding werd geboden. Tevens is opgevallen dat wanneer bepaalde leerlingen niets te doen hebben en zich gaan vervelen, ze andere leerlingen gaan plagen en uitdagen. Hierdoor ontstaan ook weer conflicten.

Conclusie deelvraag 3

Hoe ondersteunend is de verduidelijking op meetmoment 2 na toepassing van de interventie?

De verduidelijking die plaats heeft gevonden op meetmoment 2 is waarschijnlijk meer ondersteunend geweest. Er hebben zich op meetmoment 2 maar 2 conflicten afgespeeld. Bij de analyse van de video-opnamen heb ik gezien dat leerlingen meer te doen hebben tijdens de pauzes. Er zijn meer activiteiten waar leerlingen uit kunnen kiezen. Leerlingen kunnen eigen materialen mee naar buiten nemen om mee te spelen. Tijdens de video-opnamen van meetmoment 2 viel me op dat leerlingen minder met elkaar bezig zijn, maar meer met de activiteit. Ik heb in de video-opnamen minder pestgedrag waargenomen. Groepsmedewerkers zijn alerter tijdens

het buiten spelen en geven leerlingen meer aanwijzingen. Leerlingen geven zelf aan dat de groepsmedewerkers beter opletten tijdens de pauzes. Leerlingen merken dat ze gezien worden door groepsmedewerkers, hierdoor houden ze zich mogelijk beter aan de regels en afspraken.

Voordat verbeteringen van verduidelijking werden doorgevoerd hebben er 5 conflicten plaats gevonden tijdens de 5 dagen die ik heb gefilmd.

Nadat de verbetering is doorgevoerd, op meetmoment 2 hebben er 2 conflicten plaats gevonden.

Door het verduidelijken van de regels, afspraken en consequenties zijn het aantal conflicten mogelijk afgenomen.

5.2. Conclusies gekoppeld aan de theorie

De pauze is een vrije situatie, vaak ongestructureerd. Leerlingen lopen en rennen door elkaar. Er wordt niet altijd structuur aangeboden in activiteiten. De pauze bestaat vaak uit niet concreet ingevulde tijd. Het kind is samen met andere kinderen die hij minder goed kent, er zijn (te)veel prikkels (zowel visuele als auditieve), er zijn veel sociale betekenissen die het kind niet kan duiden. Hierdoor kunnen kinderen met ASS zich onveilig voelen op de speelplaats. Zo kunnen conflicten ontstaan.

Leerlingen bij ons op school hebben behoefte aan duidelijkheid, rust en structuur in ruimte, tijd en activiteit. Het is dus van groot belang om de pauzes te verduidelijken voor onze kinderen. Verduidelijking is het sleutelwoord in het aanpassen van de omgeving.

Je kunt verduidelijking bieden in ruimte, tijd en activiteiten.

Kinderen met autisme hebben ondersteuning nodig bij het ontdekken van samenhang in hun omgeving. Duidelijkheid, overzicht en voorspelbaarheid zijn belangrijk(De Bruin, 2004).

Ik ga één voor één differentiaties van verduidelijking na en kijk hoe die in en door mijn onderzoek veranderd en verbeterd zijn.

Verduidelijking in de ruimte (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Volgens de theorie is het van belang dat de speelplaats overzichtelijk is en vaste plekken heeft voor bepaalde activiteiten. De speelplaats van locatie VHS is overzichtelijk, de speelplaats bestaat uit twee gescheiden speelplaatsen waar een aantal activiteiten plaats vinden. Om deze activiteitenhoeken nog meer te verduidelijken worden deze plekken gevisualiseerd met (woord)picto's.

Het is tevens van belang dat materialen op een overzichtelijke en vaste plek liggen/staan voor de leerling. Deze plek moet herkenbaar zijn voor de leerlingen. Op onze school hebben de materialen vaste plekken die herkenbaar zijn voor de leerlingen.

Verduidelijking in de tijd (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Markering van begin- en eindtijd is belangrijk, evenals het vermijden van termen als 'even', 'straks' etc. Kinderen met ASS hebben vaak geen besef van tijd.

We werken op school met een dagrooster, dit is gevisualiseerd met plaatjes, tevens staat de tijd vermeld wanneer een activiteit begint en eindigt.

Op het moment dat de pauze begint komen de leerlingen in de rij staan en stuurt de leerkracht de leerlingen naar buiten. Als de pauze voorbij is roepen we dat het tijd is om naar binnen te gaan en gaan de leerlingen in de rij staan. Als iedereen er is lopen we naar binnen.

In het begin van het schooljaar stonden we netjes in de rij bij het naar binnen gaan, na verloop van tijd hebben we hier niet meer zo consequent naar gehandeld. Tijdens mijn onderzoek heb ik dit besproken met de collega's en deze regel consequenter toegepast.

Verduidelijking in de activiteiten (bron: <http://www.landelijknetwerkautisme.nl>)

Kinderen met autisme hebben vaak moeite met het organiseren en plannen van activiteiten. Het is belangrijk om de leerlingen van te voren aan te laten geven wat ze gaan goed tijdens de pauze. We hebben een pauzeklapper aangemaakt. De leerlingen kunnen zich inschrijven voor activiteiten. Zo is het voor de leerlingen en voor de groepsmedewerkers duidelijk wat de leerlingen gaan doen tijdens de pauze. Tevens kiezen leerlingen van te voren op welke van de twee speelplaatsen ze willen spelen. Gedurende de pauze wordt er niet gewisseld van speelplaats, om het overzicht te houden.

We hebben een signaal afgesproken voor het begin en einde van de pauze. We hebben duidelijke afspraken met de leerlingen gemaakt hoe we naar buiten gaan en hoe we naar binnen gaan.

Tijdens meetmoment 1 heb ik geconstateerd dat we niet altijd consequent de regels betreffende het begin- en eindsignaal en het naar buiten en binnen lopen hebben gehanteerd. Tijdens meetmoment 2, na bespreking met de collega's hebben we deze regels wel weer consequent toegepast.

De rol van de leerkracht

De leerkracht heeft een belangrijke rol tijdens het buiten spelen.

De aanwezigheid en de beschikbaarheid van de leerkracht is belangrijk voor de leerlingen, omdat dit hun emotionele veiligheid kan bieden.

Naast toezicht is het van belang dat de groepsmedewerkers zorgen voor een breed spelaanbod. Veranderingen van materiaal en spel houdt de speelplaats voor leerlingen spannend en uitdagend.

De leerkracht is ook onmisbaar bij conflictsituaties. Tijdens conflictsituaties hebben leerlingen het voorbeeld en de inmenging van de leerkracht nodig. Het inmengen van de leerkracht is er op gericht om de leerlingen te leren er zelfstandig uit te komen. Geconcludeerd kan worden dat de groepsmedewerkers tijdens de pauzes actief dienen te surveilleren.

Naast toezicht is het van belang dat de groepsmedewerkers zorgen voor een breed spelaanbod. Veranderingen van materiaal en spel houdt de speelplaats voor leerlingen spannend en uitdagend. (Snoek & Maier 2003)

Tijdens meetmoment 1 was er niet echt sprake van actief surveilleren. Echter is dit besproken tijdens één van onze unitoverleggen. Ik heb uitgelegd wat het belang is van het actief surveilleren, op meetmoment 2 waren de groepsmedewerkers al bezig met actiever surveilleren tijdens de pauzes. Het is van belang dat dit actieve surveilleren in ieder geval wordt doorgezet om zo het aantal conflicten te reduceren.

Regels en afspraken

Er dienen duidelijke afspraken en leefregels te zijn op het schoolplein zodat de leerlingen maar ook de groepsmedewerkers weten waar ze aan toe zijn en hoe ze zich dienen te gedragen. Volgens de theorie is het van belang dat er niet teveel

regels zijn, aangezien veel regels tot conflicten kan leiden en het moeilijk is deze consequent te handhaven.

Deze regels moeten actief aangeboden en besproken worden met de leerlingen. Bij het aanbieden van de regels is het ook belangrijk om eventuele sancties te bespreken. Het is belangrijk dat alle groepsmedewerkers dezelfde regels en sancties hanteren, zodat iedereen weet waar ie aan toe is. (Snoek & Maier, 2003)

Tijdens meetmoment 1 waren de regels en afspraken niet helder voor een aantal kinderen. Als interventie heb ik de regels en afspraken op papier uitgewerkt en besproken in onze unit. Vervolgens zijn de regels en afspraken besproken met de kinderen. Tijdens meetmoment 2 waren de regels en afspraken mogelijk duidelijker.

5.3. Discussie

Op so het Poortje is er voor gekozen om de hele dag bij de kinderen te blijven. Als groepsmedewerkers hebben wij tijdens de lesgebonden uren geen pauze. We hebben hier voor gekozen omdat de leerlingen behoefte hebben aan de nabijheid van de eigen leerkracht. Ook tijdens de pauzemomenten van de leerlingen zijn alle groepsmedewerkers buiten aan het surveilleren. Er is echter wel behoefte aan een moment van rust gedurende de dag. Dit is een dilemma wat speelt.

Een aantal groepen van SO het Poortje is 3 jaar geleden in het pand gekomen van een cluster-3² school, de Vijverhofschool. De school is helemaal aangepast op leerlingen van cluster-3, zo ook de speelplaatsen. Tijdens mijn onderzoek liep ik er tegenaan dat er voor de leerlingen van SO het Poortje tijdens de pauzes te weinig uitdaging was. Materialen die erg “kinderlijk” zijn, speeltoestellen die weinig uitdagend zijn. Uit de theorie kwam naar voren dat leerlingen tijdens het buiten spelen juist uitdaging nodig hebben om tot spel te komen.

Op SO het Poortje zitten veel jongens, ongeveer 85% van onze populatie leerlingen is een jongen. Veel van de jongens houden van voetbal. We hebben een voetbalveld, echter is dit een klein veld waar ongeveer maximaal 8 leerlingen tegelijk kunnen voetballen. Hierdoor kan niet iedere leerling datgene doen wat hij of zij leuk vindt om te doen. Als het veld groter zou zijn, en er meer leerlingen kunnen

² Onder cluster 3 vallen de scholen voor leerlingen met verstandelijke (ZML) en/of lichamelijke beperkingen (LG/MG), leerlingen die langdurig ziek zijn (LZ) en leerlingen met epilepsie. (Bron: [Rijksoverheid](#))

voetballen. Dit vinden de meeste leerlingen echt leuk, er zijn duidelijke regels en het spel wordt begeleidt. De leerlingen zijn gemotiveerd met het spel bezig, waardoor ze zich mogelijk minder snel zullen vervelen en hierdoor mogelijk het aantal conflicten afneemt.

5.4 Aanbevelingen

Als interventie heb ik voor verduidelijking gezorgd tijdens de pauzes door alle regels en afspraken op papier te zetten en deze te bespreken met alle groepsmedewerkers en leerlingen van onze unit. Het is belangrijk dat de regels en afspraken regelmatig worden besproken en mogelijk worden aangescherpt. De pauzes worden dagelijks kort geëvalueerd met de leerlingen, ook is het van belang dat de groepsmedewerkers de pauzes regelmatig evalueren. We hebben 2 wekelijks een unitoverleg. Een aanbeveling gaat zijn om 1x per maand de pauze op de agenda te zetten van een unitoverleg, zodat we hier uitgebreid aandacht aan kunnen besteden. Tijdens één van deze overleggen wil ik het evalueren ter sprake brengen. Mogelijk dat we een formulier kunnen ontwikkelen om de pauzes regelmatig te evalueren. Indien er zich dringende zaken voordoen die eerder besproken dienen te worden, dan is het mogelijk om de pauze eerder te bespreken binnen de unit.

Zoals hierboven beschreven heb ik de regels en afspraken gevisualiseerd door ze op papier te zetten. Deze papieren heb ik gelamineerd en een “afsprakenbak” gemaakt. In deze bak komen alle regels en afspraken die betrekking hebben op de activiteiten tijdens de pauzes en de algemene regels en afspraken. Deze bak gaat iedere pauze mee naar buiten, de groepsmedewerkers kunnen de afsprakenkaart pakken die hoort bij de activiteit die ze begeleiden.

Uit de observaties is gebleken dat bepaalde leerlingen moeilijk tot spel komen, ze vervelen zich snel en gaan vervolgens andere kinderen uitdagen waardoor er conflicten ontstaan. Het is aan te bevelen om zo aantrekkelijk mogelijke activiteiten te organiseren en voor materialen te zorgen. Leerlingen kunnen ook ideeën aandragen en zelf materialen van thuis meenemen. Als de leerlingen gericht met een activiteit bezig zijn ontstaat er minder verveling, en daardoor mogelijk ook minder conflicten.

Om het spelrepertoire van de leerlingen uit te breiden zouden enkele groepsmedewerkers om de zoveel tijd een spel aan kunnen bieden. Echter is dit mogelijk wel moeilijk te realiseren. Je bent afhankelijk van meerdere volwassenen

Een aantal van onze leerlingen zal ondanks de aanpassingen nog altijd in conflict raken tijdens de pauzes. Dit zijn de leerlingen in de top van de piramide (zie bijlage 5). Leerlingen met zeer ernstige sociaal-emotionele problemen. Voor deze leerlingen zullen de aanpassingen mogelijk niet voldoende zijn. In hoofdstuk 2 heb ik beschreven dat de pauzes ook mogelijk verduidelijkt kunnen worden middels “de puzzel van 5, van Colette de Bruin”. Voor de leerlingen in de top van de piramide zouden we nog meer aanpassingen moeten doen. De puzzel van 5 kan hierbij helpen.

Middels de puzzel van 5 kunnen de groepsmedewerkers samenhang aanbrengen vanuit de omgeving, dit lukt de leerlingen vaak zelf niet.

Het is de bedoeling dat er telkens 5 vragen worden gesteld aan de leerlingen met ASS.

- Wat. (Wat ga je doen? Wat heb je nodig voor de activiteit?)
- Hoe. (Hoe ga je het doen? → de (spel)regels)
- Wanneer. (Wanneer ga je het doen, bijv. kleine/grote pauze)
- Waar. (Waar ga je de activiteit doen? Op welk plein?)
- Wie. (Met wie ga je spelen, hoeveel kinderen?)

Als de leerlingen op deze manier worden voorbereidt op de pauzes kun je nog meer duidelijkheid scheppen voor de leerling, omdat je aansluit bij zijn taakgerichte denken (de Bruin, 2004).

Door deze manier van samenhang aanbrengen kunnen zelfs de leerlingen uit de top van de piramide mogelijk zelfstandiger functioneren tijdens de pauzes en zullen conflicten daardoor mogelijk afnemen.

Om dit alles te kunnen realiseren is het echter noodzakelijk dat wij als unit aan de slag gaan met het buiten spelen om zo veilige en aantrekkelijke pauzes te realiseren.

Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek

Het laatste hoofdstuk van mijn onderzoek staat in het teken van evalueren. In de eerste paragraaf staat wat de conclusies betekenen voor de toekomst van mijn onderzoeksdomein. In de tweede en tevens laatste paragraaf van dit hoofdstuk is mijn persoonlijke evaluatie te lezen met betrekking tot het onderzoek.

6.1 Reflectie op het onderzoek

Bij de start van het onderzoek had ik nog niet helemaal helder wat het onderwerp zou zijn van het onderzoek. Er schoten verschillende onderwerpen door mijn hoofd. Ik heb de verschillende onderwerpen voor mezelf op een rijtje gezet en ik heb er nog eens goed naar gekeken. Welk onderwerp is het meest waardevol voor mezelf en voor de praktijk?

Bij ons op school zijn veel leerlingen erg afhankelijk van hun vaste leerkracht, ze vallen uit wanneer de vaste leerkracht er niet is. Ik wilde mijn onderzoek gaan richten op het leerlingen zichzelf eigen maken van structuur, en daardoor minder afhankelijk zijn van hun eigen leerkracht. Dit is natuurlijk een breed thema, dat tevens ook de valkuil was bij mijn onderzoek. Het was te breed en moeilijk meetbaar. Na een aantal coachingsbijeenkomsten en bijeenkomsten met mijn critical friend heb ik het onderzoek kleiner gemaakt en daardoor ook beter meetbaar.

Ik ben me gaan richten op het bieden van verduidelijking tijdens het buiten spelen. Deze vrije momenten zijn voor onze leerlingen erg moeilijk, hier hebben ze veel hulp en nabijheid nodig van volwassenen.

Allereerst ben ik me gaan verdiepen in theorie over autisme, het bieden van verduidelijking bij kinderen met autisme en de ideale speelplaats.

Deze theoretische verdieping heeft opgeleverd dat ik meer kennis heb gekregen van manieren van verduidelijking bij leerlingen met autisme en ik heb meer kennis gekregen van de “ ideale speelplaats”, waar deze aan moet voldoen.

Tevens heb ik door het literatuuronderzoek geleerd hoe ik theorie kan onderzoeken en onderbouwen.

Vervolgens heb ik speelplaatsfoto's geanalyseerd om de theorie aan de praktijk te toetsen en ik heb een aantal pauzes geobserveerd middels een videocamera.

Om een beeld te krijgen van de verduidelijking die al wordt geboden en waar we nog meer of op een andere manier moeten verduidelijken.

Uit de analyse is naar voren gekomen dat we al veel doen aan verduidelijking, maar dat dit voor een aantal leerlingen niet voldoende is. Deze leerlingen hebben behoefte aan meer verduidelijking. Na de analyse van meetmoment 1 heb ik een interventie toegepast: ik heb verduidelijking geboden tijdens de pauzes. Dit heb ik gedaan door alle regels en afspraken op papier te zetten, zodat de regels en afspraken door alle collega's hetzelfde worden gehanteerd en de leerlingen eenduidig worden aangesproken. Tevens heb ik de analyse van de filmopnames met collega's besproken en aangegeven wat al goed gaat en wat verbeterd kan worden. Ik heb aangegeven dat het belangrijk is dat de groepsmedewerkers actief surveilleren tijdens het buiten spelen. Ik heb de collega's gevraagd hier aan te werken.

Door de analyse van de filmopnames heb ik een beter beeld gekregen van de verduidelijking die we al bieden en de verduidelijking die nog te weinig wordt aangeboden. Ook heb ik een beter beeld gekregen van de leerlingen die tijdens de pauzes geregeld in conflict komen, en waardoor dat dit komt.

Het was voor mij erg waardevol om te zien dat door de interventie die is toegepast, ik een bijdrage heb kunnen leveren aan het verbeteren van het speelklimaat tijdens de pauzes. Het aantal conflicten is afgenomen na het toepassen van de interventie.

Belangrijk blijft wel dat we binnen onze unit alert blijven tijdens het buiten spelen en dat dit onderwerp regelmatig wordt geëvalueerd binnen de unit, om het speelklimaat zo optimaal mogelijk te houden. Tevens is het belangrijk om ook leerlingen te betrekken bij het spelen op de speelplaats. De leerlingen kunnen heel goed zelf met ideeën komen om het buiten spelen aantrekkelijker te maken. Het is belangrijk om hier open voor te staan.

Het grootste doel is dat de leerlingen van onze unit zelfstandiger kunnen functioneren tijdens de pauzes en het aantal conflicten tijdens de pauzes afneemt.

De bijdrage van mijn critical friend, studiegenoten, coach en collega's was erg belangrijk in het onderzoeksproces. Zij hebben me geholpen door het geven van feedback en tips.

6.2 Reflectie op mijn persoonlijke ontwikkeling

Het uitvoeren van het onderzoek vond ik een enorme uitdaging, al vond ik het met momenten wel erg zwaar. Vooral omdat ik fulltime werk en daarnaast ook nog een huishouden heb, sociale contacten en dan nog een opleiding. Dat is niet altijd meegevallen. Het onderwerp had ik vrij snel gevonden, maar daarna begint het... Ik vind het namelijk erg moeilijk om alles concreet te maken. Ik heb lang gestoeid met hoofdvraag en deelvragen om het onderzoek klein en meetbaar te maken.

Het uitvoeren van het onderzoek heb ik als interessant ervaren, ik heb er veel van geleerd. Op de pabo heb ik al een keer eerder onderzoek gedaan, maar dit was van een heel ander niveau. Dus dat was in het begin wel even schakelen om alles op "masterniveau" op papier te krijgen.

Achteraf gezien heb ik veel geleerd van het onderzoek. Ik heb geleerd hoe je een onderzoek moet opzetten, uitvoeren, gegevens verzamelt, conclusies trekt en hoe je het geheel van gegevens moet evalueren. Tijdens de uitvoering van het onderzoek ben ik verschillende keren vastgelopen. Er waren momenten dat ik voor mijn gevoel niet verder kwam en ook niet verder wilde werken. Je zit met een tijdsplanning, dus je moet wel verder. Je moet af en toe door de zure appel heen bijten.

Met name het schrijven van het onderzoeksverslag vond ik erg moeilijk. Het uitvoeren van het onderzoek in de praktijk was niet zo moeilijk, maar het omzetten op papier bleek erg lastig en soms ook verwarrend. Hier liep ik regelmatig tegenaan tijdens het schrijven. Ik heb er lang over gedaan om alles zo op papier te krijgen, zoals ik het daadwerkelijk op papier wilde hebben.

Gelukkig hebben mijn coach en critical friend regelmatig geholpen, en mede door hun hulp kwam ik iedere keer toch weer tot nieuwe inzichten en is het me uiteindelijk toch gelukt.

Achteraf gezien ben ik blij dat ik een goede tijdsplanning heb gemaakt en me daar ook aan heb gehouden, ondanks de drukte van alledag op het werk en privé.

Ik ben erg blij dat de opleiding 3 jaar heeft geduurd en dat we ons het laatste jaar bijna volledig hebben kunnen richten op het onderzoek. Ik had er niet aan moeten denken om alles binnen 2 jaar af te ronden.

Doordat ik me het laatste jaar bijna volledig heb kunnen richten op het onderzoek heb ik mijn onderzoek zonder enorme tijdsdruk kunnen afronden. Dat werkt erg prettig, het idee hebben dat je nog dingen kunt aanpassen binnen de tijd zonder enorme tijdsdruk te ervaren. Ik ben zelf erg perfectionistisch, waardoor er altijd wel een mate van tijdsdruk is geweest. Tevens ben ik ook erg onzeker, ik twijfel regelmatig aan me zelf of ik wel op de goede weg zit. Dankzij coach en critical friend had ik altijd wel het idee dat ik op de goede weg zat, doordat ze goede opbouwende feedback gaven, maar ook complimenten. Dit heb ik als zeer prettig ervaren.

Literatuur

Bruin de, C. (2004) Geef me de vijf. Doetinchem: Graviant Educatieve

Degrieck, S. (2004) Werk maken van vrije tijd. Antwerpen: Epo

Vermeulen, M.H. & Vermeulen, P. (2006) Mijn kind heeft autisme. Arnhem: Lannoo

Peeters, T. (2009) Van begrijpen tot begeleiden. Antwerpen: uitgever Houtekiet

<http://www.landelijknetwerkautisme.nl/index.php?pid=95>

Bron: Leerlingen met autisme in de klas. Een praktische gids voor leerkrachten en intern begeleiders / M. Baltussen, A. Clijsen en Y. Leenders. M.m.v. M. Hansen en L. de Wilde Landelijk Netwerk Autisme (LNA), 2003

Snoek, C. & Maier, R. & Wiechers, C. (2003) Kinderen en..... van schoolplein tot speelplaats Hilversum:Kwintessens uitgever

Harinck, F. (2009) Basisprincipes praktijkonderzoek. Antwerpen: Maklu uitgever

Ponte, P. Onderwijs van eigen makelij. Den Haag: Boom Lemma uitgevers

Celestin-Westreich, S.& Celestin, L.-P.(2008) Observeren en rapporteren. Amsterdam: Pearson Education Benelux b.v.

Oost, H. & Markenhof, A. (2002) Een onderzoek voorbereiden. Amersfoort: Thieme Meulenhoff

Verhoeven, N. (2010) Wat is onderzoek? Den Haag: Boom Lemma uitgevers

De Lange, R. & Schuman H.& Montesano Motessori, N. (2010) Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals. Antwerpen: Garant

Bijlage 1

Foto's huidige speelplaats.

Bijlage 2 regels en afspraken

Regels/afspraken voetbal

- Er mogen max. 8 kinderen per pauze voetballen (4 tegen 4)
- 's Morgens voor de kleine pauze komt een leerling in iedere klas langs, de leerkracht vult in welke kinderen uit de klas mogen voetballen
- Kinderen in fase 3+ en 3 mogen iedere dag voetballen, kinderen in fase 2 mogen 1x per week voetballen, kinderen in fase 1 mogen niet voetballen.
- In principe mogen kinderen maar 1 pauze per dag voetballen, als er een invaller nodig is, kan het voorkomen dat een kind 2 pauzes voetbalt, invallen mag alleen wanneer je in fase 3+ of fase 3 zit.
- Tijdens iedere pauze staat er tenminste 1 groepsmedewerker bij het voetbal die het voetbal begeleidt. De groepsmedewerker houdt de stand bij.
- Wanneer kinderen onsportief spelen (schelden, fysiek zijn, vals spelen) wordt dit genoteerd in de klapper, de dag erna mag het kind niet voetballen voor straf.

Vrije trap:

Wanneer er een overtreding plaats vindt krijgt de partij waartegen de overtreding plaats vond een vrije trap. De groepsmedewerker bepaalt of het een vrije trap is en waar die wordt genomen.

Corner (hoekschop):

Een hoekschop wordt toegekend wanneer de bal over de achterlijn is gegaan en het laatst is aangeraakt door een speler van de verdedigende partij.

Na 3 corners krijgt de aanvallende partij een vrije trap.

Hands:

Wanneer een speler hands maakt krijgt de andere partij een vrije trap.

Tafeltennis: de spelregels

Het spel kan gespeeld worden door 2 of 4 spelers.

Iedere speler/team heeft 1 tafelhelft.

Beide tafelhelften worden gescheiden door een “net”

Het balletje mag 1x stuiten op de eigen tafelhelft, vervolgens moet het balletje over of via het net op de andere tafelhelft worden geslagen. Elke keer dat de tegenstander de bal niet meer (correct) weet terug te slaan, krijg je een punt.

Er wordt om en om geserveerd.

Bij dubbelspel is het de bedoeling dat de spelers om de beurt de bal moeten terugslaan.

Rond de tafel:

Tafeltennis, normale regels. Zodra je gespeeld hebt, ga je naar de andere kant van de tafel en wacht daar je beurt af. Zo gaat iedereen rond de tafel. Maak je een fout, dan ben je af. De twee overgebleven spelers, spelen een hele game.

Afspraken schommelen

Kinderen die op de schommels willen gaan in de rij staan bij het bankje naast de schommel. Een groepsmedewerker staat bij het schommelen gedurende de hele pauze. De groepsmedewerker heeft een timer, deze loopt iedere 2 minuten af. Na 2 minuten wisselen de kinderen op schommels. Als er geen kinderen in de rij staan, mogen de kinderen langer schommelen, totdat er weer kinderen in de rij staan.

- Er wordt gewoon recht vooruit geschommeld.
- De schommels worden niet opgedraaid.
- De schommels mogen niet boven over de stang worden gegooid.

Wanneer kinderen zich niet aan de afspraken houden krijgen ze 1 waarschuwing, luisteren ze vervolgens nog niet dan moeten ze van de schommels af en mogen er de hele pauze niet meer op.

Afspraken skaten

- Kinderen mogen van thuis eigen skates meenemen, ongeacht in welke fase ze zitten.
- Elke pauze mogen de kinderen skaten.
- Skaten mag alleen aan de schuurkant tussen de schuur en het klimrek.
- Tijdens het skaten blijven we van elkaar af.
- Skates worden in de klas aan en uit gedaan.
- Gedurende de pauze mogen de kinderen met de skates niet naar binnen.

Afspraken tennisbal

Kinderen mogen een tennisbal mee naar buiten nemen om over te gooien.

- Er wordt niet van dichtbij gericht op andere kinderen gegoooid.
- Pas op voor kinderen die voorbij lopen/rennen en die niet aan het spel deelnemen.
- Er worden geen ballen van andere kinderen afgepakt.
- Maak van te voren duidelijke afspraken over het spel dat gespeeld wordt, in overleg met een juf.
-

Afspraken skelter

- Kinderen die graag op de skelter willen, gaan aan de wip-kipkant tegen het hek staan.
- Als de juf er is zegt die welke kinderen een skelter kunnen pakken
- Max. 3 skelters gebruiken.
- Er mogen alleen rondjes worden gereden over de gele lijn, 1 richting op.
- Botsen mag niet, bots je toch dan ga je van de skelter af en mag je er de hele pauze niet meer op.
- Na 2 rondjes rijden wordt er gewisseld.
- Als er geen kinderen in de rij staan mag er doorgereden worden totdat er kinderen in de rij staan.

- Er worden geen skelters “vastgehouden”, gewoon doorwisselen zodat iedereen eerlijk aan de beurt komt.

Bijlage 3 Conflicten voor interventie

Conflict 1

Q. komt boos naar buiten. Hij loopt naar de picknicktafel om die om te gooien.

Vervolgens lopen er enkele kinderen naar Q. toe en zeggen tegen hem: “lukt je toch niet, zo sterk ben je niet”. Waardoor Q. nog bozer wordt. Q. rent achter J. aan die er bij had gestaan en tegen hem had gezegd dat het hem niet zou lukken. S. houdt Q. tegen. Waarna Q. boos wordt op S. en hem uitscheldt en wil gaan slaan. Andere kinderen gaan zich er mee bemoeien en roepen allerlei vervelende dingen tegen Q. Twee collega's lopen naar de jongens toe om ze uit elkaar te halen. Q. is mee naar binnen gegaan om tot rust te komen. De andere kinderen heb ik 1 voor 1 bij me geroepen om hun verhaal te vertellen. Collega L, groepsleerkracht Q. heeft na de pauze een klassengesprek gevoerd met de kinderen. Waarbij alle kinderen hun verhaal moesten opschrijven. Vervolgens is dit klassikaal besproken en samen opgelost.

Conflict 2

P. zit op de schommel, de afspraak is dat elk kind 2 minuten mag schommelen, en dat er vervolgens wordt gewisseld. Deze 2 minuten worden bijgehouden middels een timer.

Er staan kinderen in de rij te wachten die ook graag op de schommel willen, echter weigert P. te wisselen na 2 minuten, wanneer de timer piept. Hij gaat er gewoon niet af, tot ergernis van andere kinderen. Als andere kinderen naar de schommel lopen en P. willen stoppen, dan begint hij te schelden en duwt andere kinderen weg. Op het moment dat dit gebeurt staat er geen groepsmedewerker bij de schommels. Collega C. loopt er naar toe en spreekt P. aan en verzoekt hem om te wisselen. Ook nu weigert hij, waarna collega C. de groepsleerkracht van P. erbij haalt om hem aan te spreken. De groepsleerkracht spreekt P. aan, uiteindelijk met tegenzin gaat P. van de schommel af.

Conflict 3

T. mag vandaag niet voetballen. Dit vindt hij erg vervelend. Hij gaat aan de rand van het voetbalveld staan. Echter is de afspraak dat kinderen mogen toeschouwen achter

de gele lijn. Collega T. vraagt netjes of dat T. achter de gele lijn wil gaan staan. Collega T. krijgt meteen een grote mond. T. luistert niet en blijft gewoon staan. T. zit bij mij in de klas, ik stond erbij toen collega T. hem aansprak. Vervolgens heb ik het nogmaals gevraagd en uitgelegd waarom. Wederom een grote mond. T. scheldt me uit en steekt de middelvinger op. T. loopt weg richting binnen. Bij de schommels ziet hij B. staan waar hij al vaker conflicten mee heeft gehad. Hij begint vervelende dingen tegen B. te zeggen. Groepsleerkracht loopt richting T. om te zien wat T. gaat doen. Eerst vraagt ze aan B. wat T. tegen hem zei. En complimenteert B. dat hij niet reageerde. Leerkracht loopt achter T. aan voor een gesprek. Binnen komt collega S. T. tegen en loopt met hem mee. Is met hem weer mee naar buiten gelopen. Groepsleerkracht spreekt hem buiten nogmaals aan om de regel te herhalen. Uiteindelijk luistert hij wel.

Conflict 4

8 leerlingen zijn aan het voetballen. Eén team is duidelijk aan de winnende hand tot ergernis van het andere team. Met name leerling T. heeft het er moeilijk mee dat ze achter staan. Hierdoor is hij al gefrustreerd. De bal gaat over de goal het veld uit, het duurt even totdat de bal weer terug is in het spel. Wederom tot ergernis van leerling T. die begint te roepen dat R. moet opschieten. T. maakt een vervelende opmerking hierbij, waarna R. reageert. Collega T. die het voetbal leidt spreekt beide jongens aan, maar krijgt geen respons van de kinderen. T. loopt op R. af en geeft hem een flinke duw. R. duwt terug. Collega T. loopt op de jongens af om de ruzie te sussen en in gesprek te gaan met de kinderen om het op te lossen.

Conflict 5

Tijdens het voetballen vliegt de bal op het dak. Deze kan niet meteen gehaald worden. Er is echter geen reservebal meer. Het voetbal wordt vroegtijdig beëindigd omdat er geen bal meer is. Dit tot ergernis van enkele leerlingen. De leerlingen vervelen zich vervolgens omdat ze niet verder kunnen spelen. B. gaat vervolgens andere kinderen uitdagen die wel leuk aan het spelen zijn. Hij gaat zich bemoeien met anderen en pakt de tennisbal af waarmee de andere kinderen leuk aan het spelen zijn. Leerling E. vindt dit erg vervelend en reageert op B. Hij gaat B. vervolgens uitdagen door hem achterna te rennen en vervelende opmerkingen te maken. B. accepteert dit niet, waarna ruzie ontstaat tussen beide jongens. B. begint

met duwen, waarna E. terug duwt. Vervolgens wordt er ook nog geslagen. Collega's T en L. zagen pas dat er iets was toen het conflict al aan de gang was. Zij zijn naar de kinderen gelopen en hebben beide kinderen hun verhaal laten vertellen. Het lukte de kinderen niet het meteen op te lossen met elkaar. Na de pauze hebben ze beide kinderen even apart genomen om nogmaals hun verhaal aan te horen. Inmiddels was de boosheid gezakt bij beide kinderen en kon de ruzie worden opgelost tussen de 2 kinderen.

Bijlage 4 Conflicten na interventie

Conflict 1

Tijdens het voetballen wilde T. de bal “afpakken” van R. (de tegenpartij). Bij het afpakken van de bal raakt T. per ongeluk de hak van R. met zijn voet. R. werd boos en maakte een vervelende opmerking naar T. en meldde een klacht bij leerkracht T. omdat het in zijn ogen een overtreding was. Leerkracht T. had precies gezien wat er gebeurde. Ze heeft het spel even stil gelegd en de jongens aangesproken. Ze heeft verteld wat ze zag en dat het geen overtreding was omdat T. gericht was op de bal en niet bewust R. aantikte. R. accepteerde het oordeel van de scheidsrechter en het spel kon hervat worden.

Conflict 2

Leerling T. en C. waren beiden aan het skelteren. Er was 1 goede skelter en 1 skelter met wat kleine mankementen. C. reed op de goede skelter. Normaliter wordt er na 2 rondjes gewisseld, mits er kinderen in de rij staan. Echter stonden er nu geen kinderen in de rij dus kunnen de 2 kinderen gewoon door rijden. Dit tot genoegen van C. want hij had de beste skelter. T. wilde echter ook graag op de goede skelter rondjes rijden dus vroeg aan C. of hij wilde wisselen na 2 rondjes zodat beide kinderen op de goede skelter konden rijden. C. wilde echter niet wisselen na 2 rondjes. T. liep naar C. en wilde C. van de skelter af trekken omdat C. niet luisterde naar hem. Collega N. surveilleerde op de speelplaats en is naar de kinderen gelopen om samen het conflict op te lossen. Beide kinderen zijn van de skelter gehaald, waarna collega N. een gesprekje heeft gevoerd. Samen met de kinderen zijn er afspraken gemaakt, zodat beide kinderen om de beurt op de goede skelter konden rijden. Beide kinderen konden zich vinden in deze afspraken en zonder verdere problemen kon het skelteren hervat worden.

Bijlage 5 “De top van de piramide”

Het pedagogisch kader van het Poortje en de Vijverhofschool in het kort.

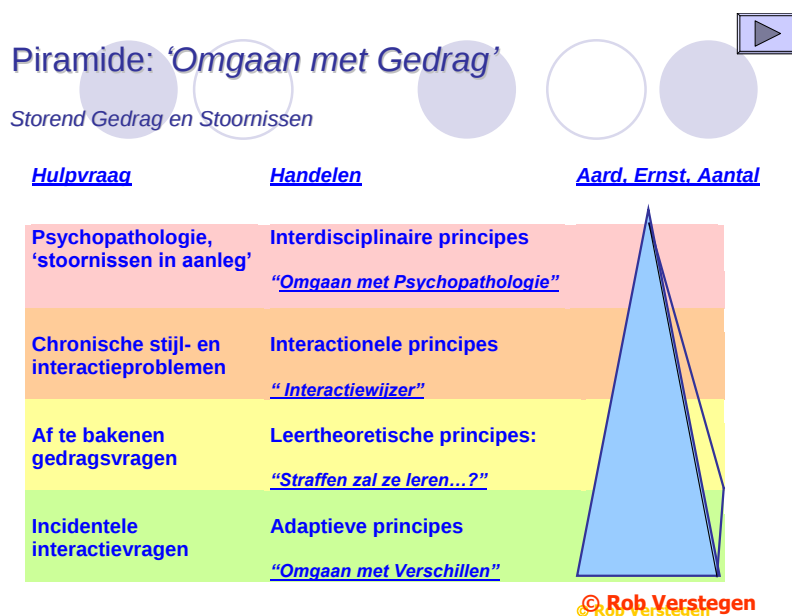
Op het Poortje (Cluster 4 s.o. ZMOK), en inmiddels ook op de Vijverhofschool (Cluster 3 s.o. ZMLK) wordt gebruik gemaakt van de ‘piramide’ van Rob Verstegen, ontwikkeld voor zijn cursussen ‘Storend gedrag en stoornissen’.

Korte toelichting op de piramide van Verstegen: in deze piramide worden vier niveaus van gedragsproblemen onderscheiden en parallel daaraan vier niveaus van interventies in de onderwijssituatie (zie figuur 1).

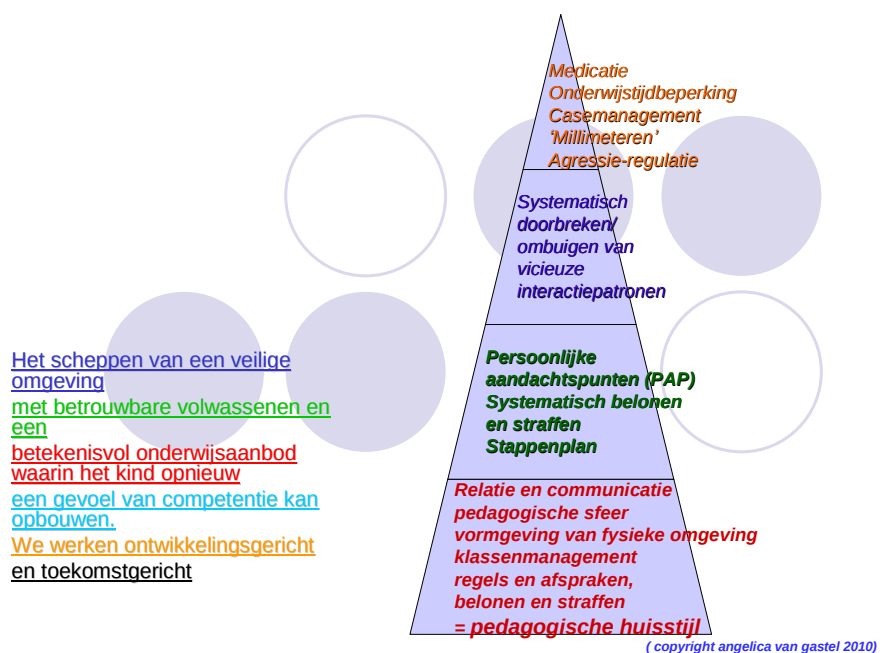
De niveaus van gedragsproblemen lopen op in ernst en hardnekkigheid: oplopend van incidentele interactievragen naar gedrag voortkomend uit een doorgaans in aanleg bepaalde, psychopathologische stoornis. De handelingsniveaus/ interventieniveaus in het model sluiten daarbij aan: oplopend in de mate waarin deze individu-specifiek en meer ‘specialistisch’ van aard zijn. Met specialistisch wordt bedoeld met kennis en vaardigheid onderbouwd. De piramidevorm laat zien dat naar boven toe het aantal kinderen afneemt.

In de top van de piramide bevindt zich de groep leerlingen met stoornissen, die ook daarmee onvoldoende geholpen kan worden en vragen om een uitgebreid individueel handelingsplan op basis van een *interdisciplinaire aanpak*.

Figuur 1

Figuur 2

Figuur twee geeft een idee van het type interventie dat past bij elk niveau.

Angelica van Gastel, G.Z. psycholoog.

Uit de notitie in wording 'De pedagogische opdracht in het Clusteronderwijs' 2011.